



UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta

Secunda secundae Summa Theologiae

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

Qvaestio CXXIII. De fortitudine.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72772](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72772)

operas informando in causis diebus festis, ut patet Romae. Me licet minores, & huiusmodi, ita pro mercede operantur diebus festis sicut alijs, natura similiter. Et breuiter manifeste absque tergiversatione aliqua liquet, quod operantes in diebus festis opera quae reputantur licita in illis diebus eadem intentione, ut pacta, & conuen-

Furtum etiam habet rationem alicuius boni, scilicet utilitatis. Bonum autem de se habet rationem concupiscibilis. Et ideo fuit specialibus praecipis prohibenda concupiscentia furti, & adulterij: non autem concupiscentia homicidij.

QVAESTIO CXXIII.

De fortitudine, in duodecim articulis diuisa.

CONSEQUENTER post iustitiam considerandum est de fortitudine. Et primo de ipsa virtute fortitudinis.

¶ Secundo. De partibus eius.

¶ Tertio. De dono ei correspondente.

¶ Quarto. De praecipis ad ipsam pertinentibus.

¶ Circa fortitudinem autem consideranda sunt tria.

¶ Primo quod est de ipsa fortitudine.

¶ Secundo. De actu praecipuo eius, scilicet, de martyrio.

¶ Tertio. De vitijs oppositis.

CIRCA PRIMUM QUAE RUNTUR DUODECIM.

¶ Primo, Vtrum fortitudo sit virtus.

¶ Secundo, Vtrum sit virtus specialis.

¶ Super Quaestione consensum est in summa articulo primo.

In q. 123. incipit sexta pars huius libri, in qua tractatur de fortitudine. Occurrit autem in hoc tractatu, & sequenti de temperantia, nouus S. Tho. impugnator doctor Parisien. qui ex proposito duos libros edidit per modum quaestionum. Alteru de fortitudine, alterum de temperantia, conaturque, ut audio, quantum potest dicta authoris impugnare: propter quod decreui obiecta eius referre, & cum Diu Thomae auxilio solvere, solidam eius doctrinam clarificando.

¶ Tertio, Vtrum fortitudo sit solum circa timores, & audacias.

¶ Quarto, Vtrum sit solum circa timorem mortis.

¶ Quinto, Vtrum sit solum in rebus bellicis.

¶ Sexto, Vtrum sustinere sit praecipuus actus eius.

¶ Septimo, Vtrum operetur propter proprium bonum.

¶ Octauo, Vtrum habeat delectationem in suo actu.

¶ Nono, Vtrum fortitudo maxime consistat in repentinis.

¶ Decimo, Vtrum utatur ira in sua operatione.

¶ Undecimo, Vtrum sit virtus Cardinalis.

¶ Duodecimo, De comparatione eius ad alias virtutes Cardinales.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum fortitudo sit virtus.

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur, quod fortitudo non sit virtus. Dicit enim Apostolus 2. ad Corinth. 11. Virtus in infirmitate perficitur: sed fortitudo in infirmitate opponitur. ergo fortitudo non est virtus.

¶ Ad hoc videtur respondendum, quod fortitudo non est virtus in se, sed in ordine ad bonum. Et sic dicitur in 1. 2. ad Corinth. 13. Quia in infirmitate perficitur, id est in infirmitate operantis, non in infirmitate operis. Et sic dicitur in 1. 2. ad Corinth. 13. Quia in infirmitate perficitur, id est in infirmitate operantis, non in infirmitate operis. Et sic dicitur in 1. 2. ad Corinth. 13. Quia in infirmitate perficitur, id est in infirmitate operantis, non in infirmitate operis.

¶ Ad hoc videtur respondendum, quod fortitudo non est virtus in se, sed in ordine ad bonum. Et sic dicitur in 1. 2. ad Corinth. 13. Quia in infirmitate perficitur, id est in infirmitate operantis, non in infirmitate operis. Et sic dicitur in 1. 2. ad Corinth. 13. Quia in infirmitate perficitur, id est in infirmitate operantis, non in infirmitate operis.

Infra arti. 4. & 5. cor. & q. 124. art. 2. cor. & 3. di. fin. 33. q. 3. arti. 3. q. 1. cor. & op. 43. lib. 4. cap. 17. & Plalm. 17. & 3. licti. let. 18. di.

¶ Ad hoc videtur respondendum, quod fortitudo non est virtus in se, sed in ordine ad bonum. Et sic dicitur in 1. 2. ad Corinth. 13. Quia in infirmitate perficitur, id est in infirmitate operantis, non in infirmitate operis. Et sic dicitur in 1. 2. ad Corinth. 13. Quia in infirmitate perficitur, id est in infirmitate operantis, non in infirmitate operis.

¶ Ad hoc videtur respondendum, quod fortitudo non est virtus in se, sed in ordine ad bonum. Et sic dicitur in 1. 2. ad Corinth. 13. Quia in infirmitate perficitur, id est in infirmitate operantis, non in infirmitate operis. Et sic dicitur in 1. 2. ad Corinth. 13. Quia in infirmitate perficitur, id est in infirmitate operantis, non in infirmitate operis.

Fortitudinis. Et nisi ex motibus appetitus sensitivi, scilicet timore & audacia impediretur voluntas, ipsa voluntas recta ratione regu- lata absque habitu fortitudinis rectitudinem poneret in operibus humanis, quæ sunt fortitudinis. Sed quoniam impeditur ex hu- inimodi passionibus, ideo opus est fortitudinis habitu in appetitu sensitivo, ita qd habitus fortitudinis habeat duo officia propria. Alterum respectu superioris, scilicet volutatis, & hoc est tollere impedimenta recte electionis, tum quia voluntas exercere debet electionem rectam eligendo medium, seu moderamen in passionibus timoris & audacie respectu periculorū mortis: tum quia passiones immoderate movet voluntatem ad male eligendum: tum quia electio recta debet participari in ipso appetitu sensitivo, & consistat quod d partici- pari nequit in intellectu immoderatas pas- siones. Alterum respectu sui subiecti in quo est: & hoc est reddere ipsū firmū ac potentē ad prom- ptē & faciliter mode- randum timorem & audaciam in istis periculis mortis bel- lice. Tertium autem officium, scilicet, di- recte rectitudine po- nere in operibus ex- terioribus fortitudi- nis, officium est prin- cipaliter voluntatis recte eligentis, & ven- tis omnibus viri- bus humanis. Secun- dario autē & inquan- tum pendet ab in- modi opera, & earū rectitudo ex passio- nibus appetitus sensi- tivi, timoris & au- dacie, est actus a for- titudine emanans ita qd virtus fortitudinis si recte perspicatur, est in primis causa recte electionis, quæ est a voluntate, non eliciendo illam, sed impedimenta illius tollendo. Est deinde causa per modum habitus elicitivæ, in appetitu sensitivo participata electionis moderate, & timendi & audiendi in periculis. Est demū ex utroque officio diversiforme causa rectitudi- nis ponēda in exterioribus operibus in istis periculis mortis.

¶ 2 Præter. Si est virtus aut est theo- logica, aut intellectualis, aut mo- ralis: sed fortitudo neque conti- netur inter virtutes Theologicas, neque inter intellectuales, vt ex sit prædictis * patet: neq; vt esse vir- tutes morales, quia vt Philof. dicit in 3. j Ethic. videntur aliqui esse for- tes propter ignorantia, aut ppter- experientia, sicut milites, quæ magis pertinet ad artē, quam ad virtū- tem moralem. Quidam etiam di- cuntur esse fortes propter aliquas passiones, puta, propter timorem comminationum, vel de honora- tionis, aut etiam propter tristitia, vel iram: seu spem: virtus autē mo- ralis nō operatur ex passione, sed ex electione, vt supra habitum est: ergo fortitudo non est virtus.

¶ 3 Præter. Virtus humana maxime consistit in anima: est n. bona qua- litas mentis, vt supra dictum * est: sed fortitudo videtur consistere in corpore, vel saltem corporis cō- plexionem consequitur. ergo vi- detur, qd fortitudo non sit virtus.

SED CONTRA est, quod Aug. * in lib. de moribus Ecclesiæ forti- tudinem inter virtutes enumerat. RESPOND. Dicendum, qd secun- dum Philof. in * 2. Ethic. virtus est quæ bonum facit habere, & opus eius bonū reddit: unde virtus ho- minis, de qua loquimur, est, quæ fa- cit bonū hominem, & opus eius bonum reddit. Bonum autē ho- minis est secundū rationē esse, secundū Dion. 4. cap. * de diuin. nom. Et ideo ad virtutē humanā pertinet vt bonum faciat hominem, & opus eius secundū rationem

tudo autē, & tēperantia nō sunt directæ causæ, quia sunt in appetitu inferiori: sed causantur tollendo impedimenta illius. Et sic est virtus for- titudo, contra quem si argumenta tendant. facta. Et primi siquidem antecedens distinguit, quæ est

esse. Quod quidem tripliciter con- tingit. Vno modo, secundum quod ipsa ratio rectificatur, quod fit per virtutes intellectuales. Alio modo, secundum quod ipsa rectitudo rationis in rebus humanis infir- mitas, quod pertinet ad utilitatem. Tertio modo, secundū quod tol- luntur impedimenta huius rectitu- dinis in rebus humanis ponēda. Dupliciter autem impeditur vol- untas humana ne rectitudinem rationis sequatur. Vno modo per hoc qd attrahitur ab aliquo dele- ctabili ad aliquid aliud quam re- ctitudo rationis requirit, & hoc impedimentum tollit virtus tēper- antia. Alio modo, per hoc qd voluntas repellit ab eo quod est secundum rationem, propter al- quod difficile quod incumbit. Et ad hoc impedimentum tollendū requiritur fortitudo mentis, quia scilicet huiusmodi difficultatibus resistat: sicut & homo per fortit- udinem corporalem impedita corporalia superat, & repellit. Vnde manifestum est, quod fortitudo est virtus in quantum facit ho- minem secundum rationem esse.

AD PRIMV ergo dicendum, quod virtus anime non perficitur in infirmitate anime; sed in infir- mitate carnis, de qua Apostolus loquebatur: hoc aut ad fortitudo- nem mentis pertinet, quod infir- mitatē carnis fortiter ferat, quod pertinet ad virtutem patientiæ vel fortitudinis: & quod homo pro- priam infirmitatem recognoscit, quod pertinet ad perfectionem, quæ dicitur humilitas.

erat ad aliquam virtutem, ergo: Respondetur, quoniam recta electio est proprie operantis bonū (sic enim tollit impedimenta illius). nulla egerit virtute morali directe causata, sed est causa illius. Ad idem arguetur in hoc, qd per modum virtutis, vno tantum modo, scilicet tollendo impedimenta, alio modo contingit, scilicet tollendo impedimenta, ita qd si recte perspicatur, non est in se virtus, sed est effectus virtutis, scilicet tollendo impedimenta, quæ est effectus actus in voluntate resistens, tollendo impedimenta. Pars autem virtutis, tollendo impedimenta, pertinet sensitivo rectificatur a fortitudine. Opera autem virtutis, secundario rectificatur a virtute, ad principale verō eorum modum, scilicet tollendo impedimenta, eligens & vitans, concurrat fortitudo, sic fortitudo omnia concurrentia rectitudo est, quia non est opus: quia quædam sunt virtutes, habent directē rectitudinem in se, scilicet inclinationem virtutis, sed hoc est virtutem propriam supposito. Ex hoc est virtutem naturam dum inclinat per modum

2.2. q. 37. & 2.

Lib. 3. cap. 6. & sequenti- bus, tom. 5.

2.2. q. 55. ar- tic. 4.

Cap. 15. & 20. tom. 1.

Lib. 3. cap. 6. circa princ. tom. 5.

Cap. 4. part. 4. non mal- tum procul a sine.

ur altera natura, euidenter patet, quod inclinatio nature pze-

minet omni habitu.

Ad secundum dicitur etiam cum distinctione, qd causa est dupli-

cis ordinis, quaedam ordinata immediate ad propriam operatio-

nem, vt calor ad calefaciendum: quaedam immediate ordinata ad

actionem superioris

causae, & mediantem illa ad operationem propriam. In primo

generare caulari, vera est maior, qd causa habes operari, & tollere impedimenta ma-

gis secundum opera-

tionem. Et propterea in illis causis priu-

cipalibus, & immediatis consideratur ab-

latio impedimento-

rum superioris cau-

sa, quam facere ope-

AD SECUNDUM dicendum, quod exteriorum virtus actum quan-

doque aliqui efficiunt, non habentes virtutem ex aliqua alia causa qd ex

virtute. Et ideo Philosophus in 3. Ethic. ponit quinque modos eorum, qui

similitudinarie dicuntur fortes, quasi exercentes actum fortitudinis

praeter virtutem: quod quidem contingit tripliciter. Primum quidem,

quia feruntur in id quod est difficile, ac si non esset difficile: quod in

tres modos diuiditur. Quandoque enim hoc accidit propter ignorantiam,

quia scilicet homo non percipit magnitudinem periculi. Quandoque hoc accidit propter hoc, quod

homo est bonae spei ad pericula vincenda, puta, cum expertus est se

sape pericula euasisse. Quandoque autem hoc accidit propter scientiam

& artem quandam, sicut contingit in militibus, qui propter peritiam

armorum, & exercitium, non reputant grauius pericula belli, estimantes se

Et per hoc etiam patet responsio ad sextum. Nos enim docemus, quod sublati

impedimenti, voluntas non per habitum iustitiae, sed per naturalem inclinationem iam expedite ponit rectitudinem

in electione sua, & quasi infert rectitudinem in electione participata in appetitu

sensitivo, cooperante ad hoc virtute fortitudinis, ut patet ex dictis.

Stat ergo solidum fundamentum literae, quod virtus non vno modo dicitur, & quod fortitudo ideo virtus est, quia tollit impedimenta

rectitudinis rationis: quoniam hoc est principium & immedia-

tum suum officium, & in hoc suo officio continetur reliquum, quod sibi conuenit, scilicet, moderari

passiones: quoniam ipsa est in appetitu sensitivo non absolute, sed vt subest

voluntati, ac per hoc est firmatrix appetitus vt mouetur a voluntate: & per hoc est moderatrix timoris, & audacia vt eligibiles quodammodo

sunt ab appetitu sensitivo. Nunquam enim moderaretur has passiones fortitudo, nisi electionis

impedimenta abluisset: & per hoc ipsum, quod impedimenta recte electionis

auferret, electionis recte participatiui habile constituit, vnde reliqua recta sequuntur.

In eodem art. dubium ex eodem Martino occurrit, circa illud quod in litera dicitur, quod temperantia tollit impedimenta a delectabili

fit specialis virtus. Dicitur enim Sap. 8. quod sapientia sobrietatem & prudentiam docet, iustitiam, & virtutem, & ponitur ibi virtus pro fortitudine. Cum ergo nomen virtutis sit commune omnibus, videtur quod fortitudo sit generalis virtus.

Prater. Ambr. dicit in primo de offic. Non mediocriter animi est fortitudo, quae sola defendit ornamenta virtutum omnium, & iudicia custodit, & quae inexpugnabili

preglio aduersus omnia vitia decerata, inuisa ad labores, fortis ad pericula, rigidior aduersus voluptates, auaritiam fugat tanquam labem

quandam, quae virtutem effeminet, & idem postea subdit de alijs virtutibus: hoc autem non potest conuenire alicui specialis virtuti, ergo fortitudo est generalis virtus.

Nomen fortitudinis a firmitate sumptum esse videtur: sed firmiter se habere, pertinet ad omnem virtutem, vt dicitur in 2. Ethicorum, quod fortitudo est virtus generalis.

SED CONTRA est, quod 22. Moral. Greg. connumerat eam alijs virtutibus.

RESPOND. Dicendum, quod sicut supra dictum est, nomen fortitudinis dupliciter accipi potest. Vno modo, secundum quod absolute importat quandam animi firmitatem: & secundum hoc est generalis virtus, vel potius conditio cuiuslibet virtutis, quia sicut Philosophus dicit in 2. Ethic. ad virtutem requiritur firmiter & immobiliter operari.

Alio modo potest accipi fortitudo secundum quod importat firmitatem animi in sustinendis, & repellendis his, in quibus maxime difficile est firmitatem habere, scilicet in aliquibus periculis grauius. Vnde Tullius dicit in sua Rhet. quod fortitudo est considerata periculorum susceptio, & laborum permissio: & sic fortitudo ponitur specialis virtus, vt pote materia determinata habes.

ideo merito, & vere dictum est, quod tollit impedimenta a delectabili pronementia. Nihil ergo obstat veritati huius literae, si etiam secundario impedimenta a tristabili tollat. Secundum dicitur, quod peruersantia non est virtus, sed imperfectam quid in genere virtutis, ut inferius patebit: aliudque est de ea, & aliud de temperantia iudicium, quoniam illius prima materia est tristitia: istius vero principalis materia est delectatio.

In eodem 1. art. in responsione ad secundum, dubium occurrit circa hoc, quod contra vere fortes distinguuntur exercentes fortitudinis actum, puta, pugnare propter damnum vitandum vituperii, afflictionis, aut damni, & est ratio dubia, quia istae sunt causae iusti belli, & per hoc pugnando pro his, vere fortitudinis actus exercetur.

Ad hoc dicitur, quod cum finis virtutis non sit aliquid inferius ipsa virtute, secunda secunda S. Thomae. O O 3

Lib. 1. c. 39. in princ. tom. 1.

Lib. 2. cap. 4. tom. 5.

Lib. 22. Moral. cap. 1. 2. medio.

1. 2. q. 61. artic. 3. & 4. & q. 66. art. 1.

Lib. 2. cap. 4.

Lib. de Inuentione in fol. 3. ante fin. libri.

et superabundat, & timidis deficit: & non oportet esse ma...

¶ Præterea. Tullius dicit in sua Rhet. quod ad fortitudinem pertinet fortitudo...

¶ Præterea. Timori non solum opponitur audacia, sed etiam spes...

SED CONTRA. Philosoph. dicit in 2. & 4. Ethicor. quod fortitudo est circa timorē, & audaciam.

beat pro actu illos irascibilis motus, qui sunt propria materia ipsius fortitudinis. Non qualitercumque autem habet fortitudo...

Ad huius rei ampliore evidentiam sciendum est, quod tollere impedimenta actus non vno modo dicitur. Nam aliquando dicitur effectiue...

¶ In eodem art. aduerte, quod fortitudo est circa timores & audacias tamquam circa propriam materiam, in qua fortitudo ponitur...

¶ Similiter autem & audet fortis. Secundum dignitatem enim...

A & vtratio poscit, patitur, & operatur fortis. Vbi manifeste Arist. dicit, & probat, quod fortis timet, & audet...

RESPON. Dicendum, quod sicut supra dictum est, ad virtutem fortitudinis pertinet removere impedimentum, quo retrahitur voluntas a sequela rationis.

Et quoniam Martinus in dicta questione oppositum conatur probare, tenendo quod fortitudo non est circa has passiones...

Ad huius rei ampliore evidentiam sciendum est, quod tollere impedimenta actus non vno modo dicitur. Nam aliquando dicitur effectiue...

¶ In eodem art. aduerte, quod fortitudo est circa timores & audacias tamquam circa propriam materiam, in qua fortitudo ponitur...

¶ Similiter autem & audet fortis. Secundum dignitatem enim...

Art. 1. huius quest.

1. 2. q. 42. art. 3.

1. 2. q. 42. art. 3.

1. 2. q. 42. art. 3.

1. 2. q. 42. art. 3.

1. 2. q. 42. art. 3.

1. 2. q. 42. art. 3.

1. 2. q. 42. art. 3.

1. 2. q. 42. art. 3.

1. 2. q. 42. art. 3.

1. 2. q. 42. art. 3.



extremi habent conditiones in ipsis actibus. Ille timet nō que, aut F
quādo, aut propter quod oportet: & simili modo auct. Fortis autē & timet, & auct. quando, ubi, quā, sicut, & propter quod oportet. Exercedo ergo fortitudinis actum fortis tollit timore & audaciam non tollendo ipsos actus, sed tollendo eorum conditiones nō aliter, q̄ pōnēdo primaria intentione suas conditiones, & ex cōsequenti expellendo cōtrarias. Et quia actus fortitudinis seipsū cū suis cōditionibus, sicut oportet &c. ponit formaliter, ideo cōtrarias conditiones tollit formaliter: & sic patet, q̄ falsa est maior prima obiectio, s. Oīs virtus, quā est circa aliquem actum, est tāquam circa partiale obiectū, circa omne illud, quod scitū est esse impedimentum illius actus: quoniam stat, q̄ sit circa impedimentum tanquam circa cōtrarium, seu privationem formaliter illi recti actus. Probatio autem maioris nihil concludit in oppositum dictorum: quoniam concessio assumptio, scilicet, Fortitudo quantum inclinatur in proprium actum, tantum ad tollendum impedimentum inclinatur, non sequitur, q̄ tollit impedimenta tali modo, scilicet, ut obiecta partialia, quoniam stat q̄ tollatur per suū actū alio modo, s. formaliter.

In argum. Loco citato in arg.

In 2. q. 45. artic. 1.

Loco citato in arg. 2.

Art. 2. huius quest.

Infra art. 11. & 12. cor. Et 3. dist. 33. q. 2. ar. 3. ad 6. & 4. dist. 49. q. 5. art. 3. q. 2. ad 8. Et vir. q. 1. art. 12. ad 6. & 23. & q. 5. artic. 1. & 4. cor. Et 3. ethic. lec. 18. * Cap. 15. circa finem, como 1.

in posterum habendam: quod v̄ pertinere ad rationem audacię. Et ideo fortitudo est circa timores, & audacias quasi cohibitiua timorum, & audaciarum moderatiua.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod Greg. ibi loquitur de fortitudine iustorum, secundum quod communiter se habet ad omnem virtutem. Vnde pręmittit quādā pertinencia ad temperantiam, vt dictum * est: & subdit ¶ de his, quę pertinent proprie ad fortitudinem secundum quod est specialis virtus, dicens huiusmodi aspera pro æternis premijs amare.

AD SECUNDVM dicendum, quod res periculosę, & actus laboriosi, non retrahunt voluntatem a via rationis, nisi in quantum timeantur. Et ideo oportet quod fortitudo sit immediate circa timores, & audacias: mediate autem circa pericula, & labores, sicut obiecta prædictarum passionum.

AD TERTIVM dicendum, quod spes opponit timori ex parte obiecti: quia spes est de bono, timor de malo. Audacia autem est circa idem obiectum, & opponitur timori: secundū accessum, & recessum, vt supra dictum * est. Et quia fortitudo proprie respicit temporalia mala retrahentia a virtute, vt patet per diffinitionem ¶ Tullij, inde est q̄ fortitudo proprie est circa timorem, & audaciam, non autē circa spem, nisi in quantum connectitur audacię, vt supra habitū est. ¶

ARTICVLVS IIII.
Vtrum fortitudo sit solum circa pericula mortis.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, q̄ fortitudo non solum sit circa pericula mortis. Dicit enim August. * in lib. de moribus Ecclesie, quod fortitudo est amor facile tolerans oīa propter id, quod amatur: & in sexto

oportet. Vt enim dictum est, si appetit proprio motu appetere præter, & necessaria virtus fortitudinis, sed fortitudo nata in proprio supposito bono, necesse est ad opera fortitudinis, & propter hoc ut habitus appetitū ut paratū ad tolerandum actus timendi, atque ad tolerandum quibus, & propter quod oportet. ¶ Super Quæstionis consensum. ¶ In art. 2. dubiū occurrit circa obiectum clusio autē est. Fortitudo est virtus deficit a quæstio: quia quæstio est virtus deus quod ad ly solū, & a generatū hē ratio ad hoc, quoniam & q̄ q̄

ciur volitum, aut nolitum, ita q̄ est illius obiecto, scribere est obiectum actus voluntatis. Volitum autem, seu nolitum, ut dicitur, nō alio quam seipso est volitum, ut dicitur formaliter est voluntarius actus in actu exercitio.

multicę ¶ cap. 15. dicit, quod fortitudo est affectio, quæ nullas aduerlitas mortemque formidat, ergo fortitudo non est solum circa pericula mortis, sed circa omnia alia aduerlaria.

¶ 2. Præter. Oportet omnes passiones animæ per aliquam virtutem ad mediū reduci: sed non est dicitur aliquam aliā virtutem reducere ad mediū alios timores, ergo fortitudo non solum est circa timores mortis, sed et circa alios timores.

¶ 3. Præter. Nulla virtus est in extremis: sed timor mortis est in extremis, quia est maximus timor, ut dicitur in * 3. Ethicor. ergo virtus fortitudinis non est circa timores mortis.

SED CONTRA est, quod Andronicus dicit, quod fortitudo est virtus inascibilis non facile obstupescibilis a timoribus, quantum circum mortem.

RESPON. Dicendum, q̄ sicut supra dictū * est, ad virtutem fortitudinis pertinet, vt voluntatem hominis teneat, ne retrahatur a bono rationis propter timorē carnalis. Oportet autem boni rationis firmiter tenere cōtra quocumque malum, quia nullum bonum corporale æquale boni rationis: & ideo oportet q̄ fortitudo animi dicatur, quæ firmiter retinet voluntatē hoīs in bono rationis contra maxima mala: quia quæ sit firmus contra maiora, consequens est q̄ sit firmus contra minora, sed non conuertitur. Et hoc est ad rationem virtutis pertinet, vt respiciat vltimum. Maxime autē terribile inter oīa corporalia mala, est mors, quæ tollit omnia corporalia bona. Vnde Aug. dicit in lib. de moribus Ecclesie, q̄ vltimum culum corporis, ne conuertatur atque vixeret labore, vel dolore ne auferatur aut atque peramur.

¶ In art. 2. dubiū occurrit circa obiectum clusio autē est. Fortitudo est virtus deficit a quæstio: quia quæstio est virtus deus quod ad ly solū, & a generatū hē ratio ad hoc, quoniam & q̄ q̄

oportet. Vt enim dictum est, si appetit proprio motu appetere præter, & necessaria virtus fortitudinis, sed fortitudo nata in proprio supposito bono, necesse est ad opera fortitudinis, & propter hoc ut habitus appetitū ut paratū ad tolerandum actus timendi, atque ad tolerandum quibus, & propter quod oportet. ¶ Super Quæstionis consensum. ¶ In art. 2. dubiū occurrit circa obiectum clusio autē est. Fortitudo est virtus deficit a quæstio: quia quæstio est virtus deus quod ad ly solū, & a generatū hē ratio ad hoc, quoniam & q̄ q̄

... & dicitur quod est fortis simpliciter nisi respectu maximo- rum malorum, quae dicit esse pericula mortis: & non dicit quod illa sola sunt maxima mala. Non caret siquidem quaestiois scrupulo, an solum mortis pericula sit maxima mala, quoniam crucians, & tormenta peiora sunt quam pericula mortis: quoniam

appetibilis est mor- tis, in bello, quam cru- cians, & tormenta tollere. Constat enim ex 3. Ethic. quod nemo est tole- rator malorum vi- ri fortis. Pertinet ergo ad fortitudinem tollere non sola pe- ricula mortis.

Ad hoc dicitur, qd anicius, & tormen- ta sunt ducentia ad mortem, quam- vis non tam repente, & haec sunt maxima pericula, nec sunt

pericula, nec sunt ex amore nascitur, quaecumq; vir- tus moderatur amorē aliquorū bonorū, consequens est vt moderetur cōtrariorū malorum timorē. Sicut liberalitas, quae moderatur amorē pecuniarum, per consequens et moderatur timo- rem amissionis earum. Et idē apparet in temperantia, & in aliis vi- tibus: sed amare propriam vi- tam est naturale, & ideo oportet esse speciale virtutem, quae moderetur timores mortis.

Ad tertium dicendum, quod extremum in virtutibus attenditur, sem excessum rationis rectae: & ideo si aliquis maxima pericu- la subeat secundum rationem, non est virtuti contrarium.

Ad hoc dicitur, quod per hoc patet solutio omnium.

Super Quaestione centesima vigesima tertio Articulum quintum.

In 1. dubium occurrit ex Martino q. 3. circa illud dictum li- cetur. Fortitudo est et circa pericula mortis in bello particula- ri, cum quis ve deserat virtute, impugnat ut vlt; ad mortē. Vult siquidem Martinus hoc esse falsum, aherq; contra hoc plura mo- tua. Primo igitur arguit sic. Fortitudo est tantum circa illa mortis pericula, in quibus est contrapugnatio secundum vires exteriores contra mortē: sed in solis periculis mortis, quae est in bello cetero dicto. est huiusmodi contrapugnatio, ergo in his solis est fortitudo, & consequenter non est in illis, quae sustinentur p. virtutem secundam sine exteriori defensione. Maior probatur, inquit, per rationem Ari. in 3. Ethic. dicentis, Similiter autē & similiter agunt, in quibus est fortitudo, & bonum mori. Deinde probatur ratione. In illis solis mortis periculis, in quibus est contra pugnatio, de qua loquimur, reperitur timor, & audacia, ergo in illis solis est fortitudo. Consequentia patet, & antecedens probatur: quia in actibus illis, in quibus pro iustitia, aut fide seruanda sine contrapū gnatione subimus pericula mortis, audere semper est laudabile, quia audere ibi fit tantum per actum, quo malum subire mor- tem quam relinquere virtutem. Timere autem, seu fugere, semper est inhonestum, quia timere fit per actum contrarium audaciae re- ctae. In illis vero in quibus est contrapugnatio, cadit actus au- dendī honestus, in contrapugnacione assumenda &c. Et praeterea in executione huius actus cadit audacia, cadit timor, cadit fortitu- do media: & rursus potest etiam stante imperio executionis ad contrapugnandum peccare peccatis oppositis fortitudini per au- daciam aggrediendum, vel expectando, cum vitium esset cedere his, qui longe proculdubio numero & robore, & armis validio- res sunt, ita vt certa sit eorum victoria, si expectentur. ergo &c. Tertio, in subeundis periculis mortis contingentibus aliter quam in bello contrapugnatio diriguntur hoies sufficienter per alios habitus a fortitudine, ergo fortitudo nō est circa illa. Cōsequētia

A patet, & antecedens probatur longo processu, distinguendo se- cundum Arist. vt ipse dicit, virtutem in ipsam simplicem, & in eius gradus tres, quorum primus est continentia & perseverantia: secundus, temperantia, tertius heroicus, ita quod ad virtutem liberalitatis simpliciter spectat expendere, & donare prout oportet, & in quem oportet absolute. Ad liberalitatem vero vt continentem spectat donare, & expendere superando blanditias, vel quaecumq; oblectamenta in oppositum. Et similiter ad liberalitatem vt perseverantem, pertinet donare, & expen- dere superando quaecumq; tristitia ab hoc abducentia. Ad liberalitatem vero vt temperantiam, seu temperantem spectat donare, & expendere, domitis iam tristitijs, delectationibus ac cupiditatibus, & vniuersaliter passionibus in oppositum. Ad liberalitatem demum heroicā spectat donare, & expendere, etiam si periculum mortis imminet, inhibente aliquo sub poena mortis & cruciatuum ne expendat, aut donet: quoniam permanere in huiusmodi virtutis opere non obstante cruciatu, aut morte, communem hominum facultatem excedit. Quibus praelibatis dicit, quod per- sistere in virtute contra mortis pericula

ARTICVLVS V.
Vtrum fortitudo proprie consistat circa pericula mortis, quae sunt in bello.

AD QUINTVM sic proceditur. Videt qd fortitudo nō consistat proprie circa pericula mortis, quae sunt in bello. Martyres. n. praecipue de fortitudine cōmendantur: sed martyres non commendantur de rebus bellicis, ergo fortitudo non proprie consistit circa pericula mortis, quae sunt in bello.

¶ 2 Præf. Ambro. * dicit in lib. de Offic. qd fortitudo diuiditur in res bellicas, & domesticas. Tullius etiam dicit in primo de Officijs. Cum plerique arbitrentur res bellicas maiores esse, quam vrbanas, minuenda est haec opinio. Sed si vere volumus iudicare, multae res extiterunt urbanae maiores clarioresque, quam bellicae: sed circa maiora maior fortitudo consistit. ergo non proprie consistit fortitudo circa mortem, quae in bello est.

¶ 3 Præf. Bella ordinant ad pacē temporalem reip. conferuadam.

cum contrapugnacione contra mortem ipsam, spectat ad fortitudinem, sine contrapugnacione vero dicta suscipere, & tolerare mortem potius quam a virtute recedere, spectat ad illam virtutem, in qua persistitur, puta fidem, iustitiam, liberalitatem, castitatem &c. sub gradu tamen heroico. Et adeo sic esse dicit, vt etiam subire pericula mortis sine contrapugnacione in mortem illam propter actum fortitudinis, puta, si quis comminetur militi mortem, si in bello defendat patriam, miles pugnando quidem fortis fit: sed subeundo periculum mortis propterea comminatus, fortis heroicus fit. Deinde allato exemplo Buridani de muliere contagata tentata de adulterio quadrupli. iter. I. primo per blanditias & laetitias, secundo, per terrores verberum & mortis: tertio, per pretium: quarto, per falsas suasiones, probare nititur quod huiusmodi mulies in caluitate, non obstante periculo mortis, persistit per temperantiam heroicam, & non fortitudinem: quod est probare assumptum. I. qd per alias virtutes insufficienter diriguntur homines in subeundis periculis mortis propter virtutem sine contrapugnacione. Arguit contra sic. Contingit aliquando qd mulier illa pudica vincat huiusmodi timorem mortis, & non per fortitudinem, nec per iustitiam, ergo per temperantiam. Probatur secunda pars assumpti quia possibile est, qd quae sic impugnat, nunquam se exercuit in materia iustitiae, & fortitudinis spectantis praecipue ad pudicitiam, ac per hoc nec iustitiam, nec fortitudinem habeat, & consequenter defendendo se, non nisi per temperantiam virtutem se defendit. Secundo, quia dato et qd talis mulier cum temperantia habeat iustitiam & fortitudinem, non tñ sic se defendet per illas virtutes, qd actus elicitus, quo maui subire mortem, quam adulterari, fit actus fortitudinis, & non actus temperantiae: immo fortitudinis, & non actus temperantiae, ita qd temperantia huius mulieris est generatiua fortitudinis, ita qd temperantia, mediante actu suo elicitō est productiua actus fortitudinis formaliter. Nam inter comminationes pudica illa mulier apud se dicit, pudice viuam: deinde, malo cruciatum quam impudicitiam: & deinde cruciatum sustinendum non refugit. Ecce quomodo temperantia parit fortitudinem.

¶ Ad huius difficultatis euidentiam, quoniam iste homo dicit sic se habere fortitudinem, quam inter virtutes ponit Ari. idcirco

Infr. q. 124. arti. 1. cor. & q. 141. arti. 2. cor. Et 3. di. 44. q. 2. artic. 1. ad 3. & 3. di. 33. quaest. 3. arti. 3. q. 2. cor. 121. q. 2.

* Lib. 2. cap. 35. in principi. pio, 10. 1.

ex ipsa Ari. doctrina ostendendum est propositum: deinde decla-
xanda amplius natura fortitudinis est, quo ad propositum, & de-
mum satis fiet argumentis. Arist. 3. Ethic. tractans, in quibus peri-
culis mortis est fortitudo, primo vult quod sit circa morem non
omnem, sed eam que est in optimis. & ex hoc infert, Ergo in

Lib. 19. c. 12.
num. 5.

Lib. 3. c. 6. pa-
rum ante fi-
nem & c. 9.

Ar. preced.

Ar. 3. c. 6. p. 1.

his que sunt in bello. Deinde probat
illationem, quia in
maximo & optimo
periculo, & affert ad
hoc testimonium ab
honoribus, qui ex-
hibentur his qui se
istis exponunt. Dein-
de extendens forti-
tudinem, dicit quod prin-
cipaliter fortis dicitur
qui impavidus circa
bonam mortem, &
quacumque repenti-
na existentia inferunt
mortem. Et talia sub-
sumit, Maxime que
secundum bellum. Se-
cundario quoque for-
tis est, qui impavidus
circa mortem in agri-
tudinibus, & in mari,
aliter tamen quam
nauta &c. Et demum
addit de foribus, quod
viriliter agunt, in qui-
bus est fortitudo, &
bonum mori. Hec
Arist. Ex quibus ma-
nifeste liquet primo,
quod ratio formalis,
quare circa bellicam
mortem sit fortitudo,
est, quia in maximo
& optimo periculo
consistit. Et ex hoc capite habemus statim intentum subsumendo:
Sed subire mortem propter fidem, vel iustitiam constanter tole-
rando sine contrapugnatione virum exteriorum, quando oportet
&c. consistit in maximo & optimo periculo. Ergo hic est ve-
re proprie dicta fortitudo virtus posita ab Aristotele. Minor probatur
quod quod periculum sit maximum, quia est de morte, & quod sit
optimum, quia propter optimum, scilicet bonum animi interius, quo ni-
hil nouimus melius in nobis. Concordant quoque & his honores
principibus, & ciuitatibus, quoniam tales maxime honorantur. Et
apud Christianos patet de sanctis martyribus: & apud gentes
Marcus Attilius, qui propter fidem sustulit cruciatum, tantopere
commendatur: & a Tullio inter fortes locatur, ut patet in 1. de Of-
ficijs, de fortitudine. Liquec secundo, quod fortis principaliter dicitur
qui circa bonam mortem, & quacumque repentina existentia
inferunt mortem impavidus est. Et ex hoc capite habetur etiam
statim intentum, subsumendo, Sed qui propter virtutem abique
contrapugnatione exteriorum virum quando oportet &c. constan-
ter sustinet mortem, est circa bonam mortem, & repentina infe-
rentia mortem impavidus. Ergo talis est vere & proprie fortis in
principali gradu fortitudinis existens apud Aristotelem. Probatur mi-
nor. Et quod sit impavidus circa bonam mortem patet, quia opti-
ma est huiusmodi mors propter virtutem conseruandam. Et quod
sit impavidus circa repentina existentia mortem, quoniam hanc
sunt magis repentina existentia mortem, quam ea que sunt in
bello communi: quoniam bellica sunt pericula, ista autem sepe
omnino repente adueniunt, ut patet in gestis martyrum ex im-
proviso apprehensorum &c. & in casibus in finitibus accidensibus
repente in istis particularibus impugnationibus ob desinendam
virtutem aliquam in aliquo, ut patet de iudicibus, de mulieribus,
& de in fidelibus. Liquec tertio, quod fortis in quibus est fortitudo,
& bonum mori, viriliter agunt, quod oportet, & propter quod
oportet, & sicut oportet, & non aliter, sic, in proculdubio intendit
Aristotelem. Ex hoc capite habetur intentum, subsumendo, quod in im-
pugnatione particulari homo impavidus quando, & sicut oportet,
agit viriliter secundum quod oportet, scilicet a se interioribus & ex-
terioribus opportunis, pura, fidei confessione, & ulterius non fu-
giendo, neque declinando mortem, & sicut oportet,
ad cruciatum, & mortem immo quandoque quasi aggredien-
do, ut de beato Vincentio legitur, quod moras carnicum arguen-
do ad penam properabat. Hoc, n. est viriliter agere in his, in qui-
bus est fortitudo, & bonum mori. Probatur aliter contrapugnatione
exteriorum virum non esse conditionem periculis mortis, cir-
ca que est fortitudo, & probatur sic. Contrapugnatione minuit pe-

riculum, ergo non est conditio periculi.
Antecedens patet, quia ex hoc ipso quod
tione interuenire, minus est periculum
tione abstrahere periculum, consanguine
tudo est solum circa pericula maxima.

cui directe imminere ex hoc, &
prosequatur aliquid bonum, &
pericula mortis, que sunt in bel-
cis directe imminere homini, &
aliquid bonum, in quantum uide-
licet defendit bonum eodem per-
stium bellum. Porc est autem aliquid
esse in tum bellum dupliciter. Vno
modo generale, sicut cum aliquis
decertat in acie: alio modo par-
ticolare, puta cum aliquis iudicet
vel est priuata persona non rece-
dit a iusto iudicio timore gladii
imminentis, uel cuiuscumque peri-
culi est si mortiferum. Pertinet
autem ad fortitudinem firmitatem
animi prebere contra pericula
mortis, non solum quo imminet
in bello eodem, sed etiam que im-
minent in particulari impugnatione,
ne, que communi nomine be-
lum dici potest, & si hoc con-
cedendum est, quod fortitudo
proprie est circa pericula mor-
tis, que est in bello, sed & circa
pericula cuiuscumque alterius mor-

optimi periculi, & optimæ mortis, & quæ
Quoad secundum sciendum est, quod
dinem a iustitia, quod iustitia est rectitudo
ad alterum, ut sic fortitudo autem operatio
suum operantem. Et quia exterior contrapug-
rum contra quem pugnat, ideo in parte
contrapugnationem exteriorum, non iudicet
nisi in quantum spectat ad rectam dispositio-
nem. Et hinc similitudinem prouenit, quod
est solummodo rectificare, dicitur timore
timorem, & audaciam, & alia contrapug-
obediendum, quia deinde sunt alia
positus in serpo secundum virtutem in
contrapugnationem, & ceteros exteriorum
terum sunt, iustitia est, ut prædictum est, &
in hoc differt materiam fortitudinis, &
impauiditatis materia in periculo mortis
vel rempessatem maris, ut in licta opone-
minent pericula directe propter aliquid
& propter ea sunt optima pericula mortis
propter pacem, fidem, castitatem, &c.
pericula non imminet directe propter
nem, etiam si propter pacem & castitatem
eo patet, quod communia sunt omnia
bus ex quacumque causa. Ex hoc habetur
his exercitijs, temper oportet interuenire
gna, pura fides, iustitia, regnum &c. &
ca quam: & pugnam ipsam inter pugnantem
& hoc ex parte forme, seu habitus fortitudinis
tur id de quo est pugna, patet, quia
propriam materiam. Pericula exteriorum
ma propter bonum, de quo est pugna,
gna aliqua, patet, quia alter: fortis
prii exercitatione. Ex primo vero
fortitudo est virtus rectificans hominem
dispositionem hominis in se non habet
tuo exteriorum virum contra mortem
exigit, quod pugnetur adhibens exteriorum
tione, abique contrapugnatione per
est directe pugna de fide, iustitia, &
to vos sicut oues inter lupos, & hoc
virum exteriorum. Elloque fortis patet
quo serpente, & hoc quo ad pugnam

confessione fidei. & mortu. Non ergo exigit fortitudo qd sit actu, vel proposito contrapugnatio fm exterioris vires, sed qd agat, ut siter quando oportet, & quae oportet. Ac per hoc concludendo, fortitudo est circa maiora & optima pericula mortis, vt dicitur. dicitur abstrahendo a contrapugnatione exteriorum virium, & non contrapugnatione earundem: non quia loque recta ratio dicit in talibus periculis esse contrapugnatio fm exte- riores vires, vt cum de potentia, aut do- minio temporali, cu- bellis aut infide- bus pugna est, quan- doq; e autem non, vt cum de fide aut moribus directe pu- gna est. & ratio est, quia victoria, ad qua- pugnant tendit, me- ritus acquiritur in ta- libus, sanctis mori- bus, praedicatione, & confessione fidei, & exemplari vita, & saluendo etiam mortem. qd contrapu- gnatio militibus etc. nec oportet hęc pro- bationes experientia testatur sic sanctos vixisse tyrannos, & mun- dum totum inimicum esse, & conantem exterminare illos. Est ergo contrapugnatio aliqua de ratione fortitudinis, fm qua tem- perat viriliter, agunt, sed non fm exterioris vires, licet quandoq; agant fm fortitudinis actus, vt declaratum est. Hęc de se. v. d. Quod ad tertium, respondendo argumentis iam patet, qd primi- uia est maior. Fortitudo est in solis periculis mortis, in quibus est dicta contrapugnatio. Prima vero probatio illius ex Arist. so- phistica est, arguendo. Fortes agunt viriliter, ergo agunt contra- pugnano secundum vires exteriores. Sicut n. agunt viriliter, pa- rando pro bono, de quo est pugna, & non per exterioris mali- tate exercitiales peractus virtuosos, quibus bonum illud defen- dunt, & argunt. Secunda vero probatio. qd timor & audacia sint solam vbi est dicta contrapugnatio. falsissima est, & ad eius proba- tionem dicitur, quod minus non fit opus in omni exercitio fortitudinis inuenire timorem & audaciam simul, vt ipsum est argumentum oportet fieri. dicentem qd fugere quod est actus fortitudinis (sic, nulla est audacia, sed timor est causa fugae) nihilominus in hu- mili modis particularibus bellis viramq; passionem habere locum sicut in bello cois, sed non quo ad oem actum, sicut in pot. Nam qd se possit esse audacia nimia, patet in his qui temere se ingerunt in periculis, & timor nimis patet in his qui pp timorem mor- tis perdit castitatem, aut fidem: & consequenter qd in his sit me- ditans laudabilis. timere & audere moderate secundum qd oportet, & qd, & sicut oportet, patet in his qui vincunt tyrannos, seu impugnatores, conse- uando virtutem, moderantur sic uident tunc in & audaciam ne in siliat timere, & quandoq; vt audet offerre corpus mortis & morti paratum. Moderantur & timorem, ne superentur a tot malis. Vnde audere secundum rectam rationem temper est laudabile: tam hic, quam in coi bello. Et similiter time- re secundum rectam rationem verobique est laudabile temper. Et sic, audere & non timere abstrahendo a recta ratione, non est la- dibile in bello coi, ita & in particulari. Et similiter sicut post inchoatum commune bellum contingit peccare contra fortitudinem per audaciam, vel timorem, ita etiam post inchoatum bellum particulare, vt patet. Vnde nihil penitus valeat contra propositum que in illa probatione narratur.

Ad tertium negatur antecedens. i. qd in subeundis periculis aliter quam in bello contrapugnatio sufficenter prouideatur per actus virtutes. hoc n. falsissimum est, & est consilio virtutum. Et cum dicitur qd ad liberalitatem seu temperantiam secundum gradum heroi- cum spectat subire pericula mortis pp seipsam conferendam, habentem virtutem fortitudinis & virent illa. & aliud in non habent, aut non virent. Nam si iudex impugnavit de iustitia, aut mu- lier de pudicitia habet habitum fortitudinis, & virtutem illo, hoc est, tunc talis actus scilicet subire pericula mortis, que contra iusti- tiam, aut pudicitiam infirmus, est actus proprius fortitudinis eli- citus. Et quia fortis, vt infra patebit, operatur tamquam propter proprium & proximum finem. vt fortiter se habeat: non nec impera- tione temperantia, aut iustitia est principiu talis actus, nisi ex parte ma- ioris, quia i. temperantia, seu iustitia est finis materie, circa quam

fortis versatur. Est siquidem finis periculorum mortis propter que mortis pericula redduntur bona, seu optima. Vnde videtur quod temperantia, siue iustitia non imperet fortitudini in tali casu, sed potius materiam fortitudini praebeat, proprie loquendo, ita quod iudex, seu mulier fortis non habet pro fine actus fortitudinis pu- dicitiam, seu iustitiam, sed fortiter agere in tali casu, vt infra la- tius patebit. sed ha- bet iustitiam, seu pu- dicitiam pro vilitate consequente ad suum proprium finem. Ita qd cum dicitur, qd fortis sustinet propter iustitiam, vel pu- dicitiam, non denota- tur finis fortitudi- nis: sed finis materie fortitudinis, & uti- litas consequens ex proprio fine: fortitu- dinis. & possit ap- pellari secundarius finis fortitudinis. Et quia rarissime inue- niri videntur fortis in veritate operans eo modo, quo fortes de- bent operari: deo fre- quenter talis actus iu- dicit, aut mulieris volentium subire pericula qua iu- stitia, aut pudicitia deserere, est actus temperantiae, seu iustitiae im- perantiae tantum. licet tunc, temp est fortitudinis, aut principioru for- titudinis. Patet autem imperiu ex hoc, qd in subeundo hmoi mor- tis pericula magis est temperantia mulier quam fortis, & simile- ter magis est iustus in sex qua fortis: sicut qd furat ut moechetur, magis est moechus quam fur. Sic autem se hent no haberes for- titudinis habitum, aut habentes, & pro tunc eo non uentes eo mo- do quo fortes utuntur. i. propter qd proxime oportet, quando ma- ior pericula mortis subire qua uirtu e quaciq; qua impugna- tur, deserere. Vnde de taliu tali actu loquendo dicitur, quod talis ac- tus, i. male mortem subire qua temperantiam uerbi gratia, dese- rere, spectat elicitive ad fortitudinem, imperantiae autem ad tem- perantiam, & in promptu ratio est: quonia sicut uitium impera- tum uirtu alterius ut cui quis propter intemperantiam, puta, lasciu- uias amatas in bello exiens timet, & fugit (tunc n. intemperantia imperat actum timiditatis, & fuga est actus timiditatis elicitive ex sua natura, & est actus intemperantiae imperantiae: quia fuga or- dina ut ad finem intemperantiae) ita uirtus imperat alterius uirtu- tis actum ac per hoc si de iustitia pugna est, puta, cum iudex impu- gnatur ad mortem usque, si facit iustitiam, tunc iustitiam impera- ndo fortitudinis actum, facit iudicem audacem & inuidum ut opo- ret: & c. & sic subire tunc pericula mortis est actus iustitiae imperantiae: quia ad finem iustitiae subire mortem ordinatur. Sem- per enim respiciens finem, propter quem actus exercentur, tunc imperat actus, qui ordinatur ad finem illum. Notanter autem di- cito, tunc, quia licet simpliciter & absolute imperare sit superioris uirtutis, & imperari inferioris: quia ad finem superioris ordinan- tur inferiora, & non contra, si spectetur ad ordinem uirtutu: ex- par e eorum: si tamen ex parte operantis ordo consideretur uirtu- tum, contingit secundum rectam rationem, tunc in tali necessita- tis articulo uirtutem inferiorem imperare alicui superiori, ut repe- rantiam actui fortitudinis: quonia & hoc recta ro het, ut in articu- lo necessitatis constituta temperantiae, quia. Inehementer impu- gnat, seruat pro tunc actus fortitudinis in ordine ad communem utriusque finem, superiorem. i. rationis bonum uerendum. Hoc n. non est temperantiam imperare fortitudini, neq; fortitudinis ac- tum quatenus fortitudinis est, sed actui qui ex suo genere est actus fortitudinis: & non fit eo modo quo fortes habent illum, quem constat esse actum imperfecum, & rursus imperiu hoc ex parte operantis prouenit, & non actum imperantis, & imperati.

Ad primum autem argumentum in oppositum subiunctum ap- plicando ad exemplum mulieris tentatae de adulterio, dicitur primo quod impossibile est mulierem habere temperantiam uirtutem in esse completo, & perfecto, quale est esse heroicum: & non ha- bere oes qua uor cardinales uirtutes: quonia uirtutes sut conexae: sed quia praesens negotium non eget transitu ad istam aliam que- sitionem dicitur secundo qd dato, qd nullam habeat uirtutem, ha- ber tamen actus qui attribuntur uirtutibus, & ita habet actum re- peratum uolens seruare castita: & iustu, uolendo seruare fide marito. & p actus cuiusmodi ipe rat actui qd de genere suo e actus fortitudinis: ita qd sine omni uirtute acquisita possunt haec euenire. Ad secundum autem dicitur, qd falsum est temperantiam actu suo

suo elicto producere fortitudinem, cum actus elictus temperantia sit in concupiscibili, & sic actus immanens non excedens elicitivae proprii subiecti: fortitudo autem sit in irascibili. Sed distinctio erit de producere imperativae, & elictivae, & dicendum, quod temperantia actus in actu posito, imperativae coadiuvatur ad productionem fortitudinis, & recta electione in irascibili participata frequenter exercitio producit. Et si utraque virtus inest in exercitio proprio, temperantia non imperat ut dictum est, sed solum materiae ad fortitudinem ex hoc ipso, quod dicit tale periculum mortis optatum, & per hoc materia circa qua fortis fortiter se habeat in medio: ita quod actus ille quo mulier temperata, & fortis manet pericula mortis sustinere, quod dicitur amittere, est actus fortitudinis circa pericula optima prope temperantia: & non est actus temperantiae, nec elictivae, nec imperativae proprie loquendo, nisi forte ex parte materiae circa qua est fortitudo: quali imperare dicitur, quia excitat fortitudinem constituendo materiae circa quam veritari debet. Et haec fat sine Martini dictis quae eius propositum impugnant: quatenus autem virtutes quamlibet gravat modo, supra dicto, & dicit haec esse tradita ab Aristotele in 7. Ethicorum negotio est.

Supra art. 3. cor. & 1. har. cor. & art. 10. ad 3. & art. 11. ad 1. & q. 124. a. 2. ad 3. & q. 141. art. 3. & 5. co. Et 2. q. 33. q. 2. art. 3. q. 6. & q. 3. art. 3. q. 4. co. Et uti q. 1. art. 12. cor. * lib. 2. ca. 3. circa finem, tom. 5.

lib. 3. cap. 9. circa principium, o. 5.

* Ar. 3. huius quae in lib. 3. cap. 9. in principio, tom. 5.

ARTICVLVS VI.
Virtus sustinere sit principalis actus fortitudinis.

Ad sextum sic proceditur, Videtur, quod sustinere non sit principalis actus fortitudinis. Virtus enim est circa difficile, & bonum, ut dicitur in 2. Ethicorum. sed difficilius est aggredi, quam sustinere, ergo sustinere non est principius actus fortitudinis.

¶ 2. Praeterea. Maioris potentiae esse videtur, quod aliquid possit in aliud agere, quam quod ipsum ab alio non immutetur: sed aggredi est in aliud agere, sustinere autem est immobile perseverare. cum ergo fortitudo perfectionem potentiae nominet, videtur quod magis ad fortitudinem pertineat aggredi, quam sustinere.

¶ 3. Praeterea. Magis distat ab uno contrarium aliud contrarium, quam simplex eius negatio: sed ille qui sustinet, hoc solum habet, quod non timet. ille autem qui aggreditur contrarie movetur timenti, quia insequitur. ergo videtur quod cum fortitudo retrahat maxime animum a timore, quod magis pertineat ad eam aggredi, quam sustinere.

Sed contra est, quod Philosophus dicit in 3. Ethicorum, quod in sustinendo tristitia maxime aliqui fortes dicuntur.

RESPONDEO. Dicendum, quod sicut supra dictum est, Philosophus dicit in 3. Ethicorum, fortitudo est magis circa timores reprimendos, quam circa audacias moderandas. Difficilius enim est timorem reprimere, quam audaciam moderari, eo quod ipsum periculum, quod est obiectum audaciae,

est pugna pura, scilicet pacem deinde timiditas, & est finis ex parte materiae, ut infra patebit. Et haec actus est, quando inveniunt tale vel illud periculum mortis periculis, & sic periculum mortis in tempestatibus, vel itinerari in locis, ubi non sine latronum metuitur. Impavidum siquidem esse in huiusmodi periculis quacumque occasione inveniatur se in his homo, spectat siquidem secundum ad fortitem, ut in 3. dicitur Ethicorum: sed impavidum esse in eis dem propter aggressum opus virtutis, multo propinquius spectat ad fortitem: quoniam huiusmodi pericula mortis sunt etiam bona, quia propter bonum virtutis, dum in illis non directe, & per se tendunt ad bonum virtutis: quoniam non ideo imminet ut virtutem destruant, sed tanquam imminet, si quacumque ex causa illic homo inveniatur. Fortitudo enim circa maxima, & directe optima est pericula, quae scilicet directe tendunt contra optima, hoc est, virtutes.

In eodem 3. articulo, in responsione ad tertium adverte, quod par

reipub. pro qua fit bellum, est actus virtutis, cum sit secundum Augustinum, concordia: & propterea non est temperantia finis belli, quod proprie sit virtutis actus vera, nisi secundum iuramentum.

& timoris de se confert aliquid ad repressionem audaciae, sed operatur ad augmentum timoris. Aggredi autem pertinet ad fortitudinem secundum quod moderatur audaciam: sed sustinere sequitur repressionem timoris, & ideo principalior actus fortitudinis est sustinere, id est immobiliter sustinere in periculis, quam aggredi.

Ad primum ergo dicendum, quod sustinere est difficilius, quam aggredi, triplici ratione. Primo quidem, quia sustinere videtur aliquis ab aliquo fortiori immutari: qui autem aggreditur, immutatur per modum fortioris. Difficilius autem est pugnare cum fortiori, quam cum debiliori. Secundum, quia ille qui sustinet, iam sentit periculum imminere: ille autem qui aggreditur, habet ea ut futura.

Difficilius autem est non moveri a presentibus quam a futuris. Tertio, quia sustinere importat durationem temporis: sed aggredi potest aliquis ex subito motu. Difficilius autem est diu manere immobilem, quam subito moveri ad aliquid arduum, unde Philosophus dicit in 3. Ethicorum, quod sunt pavolantes ante pericula in ipsis autem discedunt: fortitudo autem e contrario se habent.

Ad secundum dicendum, quod sustinere importat quidem passionem corporis, sed actum maxime fortissime inhaerentis bono: ex quo sequitur, quod non cedat passioni corporali immutanti. Virtus autem magis attenditur ad animam, quam circa corpus.

Ad tertium dicendum, quod qui sustinet, non timet praesentem causam timoris, quam non habet praesentem ille qui aggreditur.

est pugna pura, scilicet pacem deinde timiditas, & est finis ex parte materiae, ut infra patebit. Et haec actus est, quando inveniunt tale vel illud periculum mortis periculis, & sic periculum mortis in tempestatibus, vel itinerari in locis, ubi non sine latronum metuitur. Impavidum siquidem esse in huiusmodi periculis quacumque occasione inveniatur se in his homo, spectat siquidem secundum ad fortitem, ut in 3. dicitur Ethicorum: sed impavidum esse in eis dem propter aggressum opus virtutis, multo propinquius spectat ad fortitem: quoniam huiusmodi pericula mortis sunt etiam bona, quia propter bonum virtutis, dum in illis non directe, & per se tendunt ad bonum virtutis: quoniam non ideo imminet ut virtutem destruant, sed tanquam imminet, si quacumque ex causa illic homo inveniatur. Fortitudo enim circa maxima, & directe optima est pericula, quae scilicet directe tendunt contra optima, hoc est, virtutes.

Super Quaestione censefimo vigesimatercia. Articulum septimum. A fortis. Et q loquatur ibi de fine operationis. patet ex textu rotundo. Finis, inquit, omnis operationis est qui secundum habitum.

ARTICVLVS VII.

Vtrum fortis operetur propter bonum proprii habitus.

AD SEPTIMUM sic proceditur. Videtur, q fortis non operetur propter bonum proprii habitus. Finis enim in rebus agendis & si sit prior intentione, est tamen posterior in executione. Actus fortitudinis in executione est posterior, quam ipse fortitudinis habitus. non ergo potest esse, quod fortis agat propter bonum proprii habitus.

¶ 2 Præ. Aug. dicit 13. de Trini. Virtutes quas solum propter beatitudinem amamus, sic persequere quidam nobis audent. f. dicendo eas propter se appetendas, ut ipsam beatitudinem non amemus. fortis fortitudinis, & fortis. Hoc n. falsum esse constat: quonia potest solum fortitudinis morale bonum impugnari, ut si Tyrannus quis ad hoc solum ut eos quos vere fortis, & impudens intellegit esse tormenis variis mortis afficeret, ut fortitudinis bonum amaret. Constat namque, quod illi sustinendo sicut oportet, & certissimi essent, dicente Aristo. in 3. Ethico. Principaliter autem fortis dicitur fortis, qui circa bonam mortem impudens, & quænamque repentina ex infamia in se sunt mortem, & tamen hi per se non amant, & fortitudinis actum nullum aliud bonum continent, nisi fortitudinis actum. f. electum conuincere, quod est in fortitudinis bono perieuerare. Quapropter solvenda sunt argumenta Martini, que ad probandam dictam negatiuam falsam, afferunt q. 6. dubio 3. Probatur ergo, quia medius intentio n. gaudium. Perfecta operatio fortitudinis non est finis secundum præstitionem ipsius habitus. Primo sic. Actus & habitus habent eandem finem præstitionem, sed actus fortitudinis non est finis actus per præstitionem, ergo nec habitus. Secundo, Nullus est fortitudinis actus conformiter ad rectam rationem nisi ergo. Tercio, si non esset necesse præstitionem aliquem finem actui, sequeretur quod liceret duobus principibus, inter quos nulla est contrarietas, vel contentio, conuicere exercitus, & pugna re propter fortitudinem exercendam, hoc est falsum, ergo. Patet sequela, quia actus illi possent habere omnes circumstantias requiritas ad actum fortitudinis, ex quo non requiritur alius finis præstitionem. Nec valet dicere quod actus haberet iniustitiam animum, puta in ortem innocentium, quia respondetur quod uolenti non fit iniuria. Quarto, Quæcumque ita se habent quod postremum ordine natum est haberi per primum, & primum non ponitur si postremum sine eo haberetur, tunc postremum est verus finis prioris, sed prohibitio iniuriæ ut postremum, & actus fortitudinis ut primum, ita se habent, ergo. Minor patet, quia prohibitio iniuriæ nata est haberi per actum fortitudinis, & non oportet fortitudinem exerceri si prohibitio iniuriæ sine actu eius haberi possit. Est enim temeritas, non fortitudinis actus. Maior probatur, quia esse tale est gratia cuius aliquid fit. Quinto, Nullus actus bonus, & laudabilis, quo laeditur proximus habet finem pro fine ex præstitione, quia laedere proximum non est ex se bonum, sed tantum gratia alicuius alterius, a scilicet per actum fortitudinis laeditur proximus, quia uulceratur, spoliatur, occiditur, ergo præter actum ipsum necesse est esse alium finem primum ex præstitione.

¶ Arguit quoque idem Martinus ibidem contra expositionem authoritatis Aristot. in littera allata, dicens quod male exponitur bonum pro fine, & fortitudo pro operatione, cum dicitur, Fortis autem fortitudo bonum, ut au horum accipere dicit, & probatur. Arist. uult ibi probare quod fortitudo operatur gratia boni, ita, quod operatio fortitudinis sit aliquid gratia boni, quod nunquam posset probari per hoc, Operatio fortitudinis est finis

Ad euidenciam huius quaestione alius ordiri oportet. Et ut clare res tam occulta eluceat omnibus, triplici distinctione utemur. Prima est, de fine proprio actus secundum se, uel per aliud.

Quod si faciunt, etiam ipsas amare utique desistimus, quando illam propter quâ solâ ista amauimus, non amamus: sed fortitudo est, quâ uirtus, ergo actus fortitudinis non est ad ipsam fortitudinem, sed ad beatitudinem referendus.

¶ 3 Præ. Aug. dicit in lib. de moribus Ecclesie, q fortitudo est amor omnia propter Deum facile perferens: Deus autem non est ipse habitus fortitudinis, sed aliquid melius, sicut oportet finem meliorem esse his, quæ sunt ad finem. non ergo fortis agit propter bonum proprii habitus.

SED CONTRA est, quod Philo. dicit in 3. Ethico. quod fortitudo est bonum: talis autem est finis.

RESPONDEO. Dicendum, quod duplex est finis, scilicet

cliniatio ad mæchiam, & ex alio fine, scilicet delectabili uenere furum committit, aliter autem ex proprio furandi principio, & fine, furum committit ita in actu temperantia, fortitudinis, & aliarum est uirtutis. Qui enim fortitudinis actum facit propter temperantiam esse aut iustum esse, magis est temperatus, aut iustus quâ fortis, quoniam ex alio principio & alio fine fortem actum facit. f. ex principio inclinatio in temperantiam, & illius proprio fine: uel inclinatio in iustitiam, & illius proprio fine fortem actum facit. Qui uero fortitudinis actum exercet ut fortiter agat, ille uere & proprie fortis est, quia ex principio inclinatio in fortitudinis opera, & propter proprium finem operum fortitudinis, operatur per se primo, & non propter aliud ut proprium finem. Patet ergo facile inducendo in uirtutibus, hæc prima distinctio. Secunda distinctio est de operatione uirtutis, quod dupliciter de ea loqui possumus. Primo, de ipsa operatione, secundum suam substantiam, puta, in proposito de timere, audere, sustinere, &c. Secundo, de ipsa secundum formam conditionem: quæ fortiter ex habitu illius uirtutis. Valde enim refert loqui de sustinere, uel loqui de sustinere: e quando oportet, ubi oportet, quæ oportet, sicut oportet, &c. Et hanc distinctio, ut pote claram, non oportet aliter manifestari, sed ex ea ad propositum scire, quod cum operatio secundum substantiam sit à potentia naturali, puta imperare, eligere, timere, audere, sustinere, aggredi, & uniuersaliter pati, & agere uoluntaria: conditio autem, seu qualitas eius sit ab habitu, puta, quando, quæ, sicubi, propter quid oportet, sicut habitus se habet ad potentiam naturalem ut forma ad materiam, ita se habet id, quod per habitum sit, & est ad operationem, ita quod operatio est materia eius, quod secundum habitum sit, & est. Et quoniam materia est propter formam, & finis generationis est forma: ut patet ex 2. Physico pro prius finis operationis cuiuscumque uirtutis est id, quod secundum habitum illius uirtutis in operatione fit. Et hoc est, quod Aristotele, in 3. Ethico. assumit, dicens in textu rotundo. Finis enim omnis operationis est qui secundum habitum. Hoc est quod author docet in littera, ponendo proprium finem fortis non operationem, ut arguens male interpretatus est, sed similitudinem, seu conuenientiam habitus in operatione positam, quæ nihil aliud est, quâ forma, uel quasi forma operationis saltem in esse morali. Tertia distinctio est propria huic materiz, & est de fine fortitudinis, & de fine materiz fortitudinis. Bonum siquidem de quo est pugna (quod illud sit, siue sit aliud a bono fortitudinis, ut iustitia, &c. hinc sit ipsum proprium bonum fortitudinis, in quantum est bonum de quo est pugna) non est proprius finis fortitudinis, sed proprius finis materiz circa quam est fortitudo reddens illam bonam, seu optimam, uerbi gratia. Exta bellum propter repellendam iniustitiam patriæ uexationem. Salus patriæ est directe proprius finis propter quem pericula mortis in bello sunt optima, & mors ipsa ibidem reditur bona. Quod enim ille finis se teneat ex parte materiz, circa quam est fortitudo, & ratione, & autoritate patet. Ratione quidem, quia fortis circa pericula maxima, & opti-

Ca. 15. circa finem, to. 1.

I. 1. c. 7. ante medium tom. 5.

ma, tamquam circa propriam materiam versatur: sed pericula, sicut non sunt maxima, nisi sint mortalia, ita non sunt optima nisi proprie bonum virtutis quod impugnatur. Redduntur ergo pericula optima ex tali fine, ac per hoc pericula maxima sunt materia fortitudinis ex hoc, quod sunt optima ex tali fine, & potes forma e rationem sic.

Pericula maxima ac optima sunt materia fortitudinis, ergo id quo sunt optima spectat ad materiam fortitudinis: sed non sunt optima bonitate intrinseca ea denominata, sed ex ordine ad optimum finem, scilicet bonum virtutis, de quo est pugna ut patet, ergo bonitas de quo est pugna, finis est materia circa quam est fortitudo. Quod autem illud idem bonum non sit finis proprius fortitudinis, probatur ex hoc, quod finis proprius unius virtutis communis esset multis virtutibus. Verbi gratia, esse temperatum est proprius finis temperantiae, & secundum hoc esset etiam proprius finis fortitudinis, quod est impossibile. Implicat namque dicere finem proprium unius virtutis esse finem proprium plurium virtutum eiusdem ordinis. Auctoritate vero, nam in tertio, Ethicorum Aristotelis, intelligendo materiam fortitudinis clare concludit, quod non circa omnia pericula mortis, sed circa bona bonitate in eis, ergo propter ordinem ad bonum, propter quod non effectivum, nec exemplariter, ut patet, sed finaliter sunt optima. Et post non immediate, sed cum determinat de actu formato ipsius fortitudinis, probat quod fortis boni gratia operatur, ubi nunquam meminit aliquid boni in speciali, nisi fortitudinis, aperte ostendens, quod proprius finis fortis, & virtutis fortitudinis est fortitudo actualis, quae est forma, vel quasi forma operationis substracta fortitudini actuali. Subsistitur enim ly timere, audere, sustinere, aggredi, &c. actuali fortitudini, quae secundum convenientiam ad habitum fortitudinis apponitur huiusmodi actibus dum sustinet, vel aggreditur, &c. quando oportet, quid oportet, sicut oportet.

¶ His praebitis, non est difficile intueri veritatem quaestionis istius, quae consistit in hoc, quod finis proprius fortis, & habitus fortitudinis tam praestitutus, quam connaturalis, est actualis fortitudo, tum a communibus inchoando (quia unumquodque est propter suam operationem, ut dicitur in secundo caelesti, proprium autem opus fortis ut sic, & habitus fortitudinis, non est operatio secundum suam substantiam, puta, sustinere, sed secundum suam formam, ac per hoc est fortitudo actualis, quae significat formam in tali operatione, sicut simitas significat civitatem in naso) tum quia sicut finis proprius ultimus est ultimus in actu exercitio, eo modo quo fit a iustis: & similiter finis temperantiae proprius est temperate se habere in actu exercitio, eo modo quo temperati se habent: & finis proprius liberalis est liberalitas in actu exercitio, eo modo quo liberales se exercent, & sic de aliis: ita finis proprius fortitudinis, & fortis, ut sic, est fortiter operari, eo modo quo fortes operantur. Et omnium est una communis ratio, quia habitus sunt propter proprias perfectiones actuales, quas apponunt operationibus in actu exercitio. Sunt enim habitus velut potentiae quaedam mediae inter potentiam, & actum: & propterea sunt instituti propter actuales perfectiones tamquam omnino actus. Tum quia fortis, occurrente materia fortitudinis, puta, maximo & optimo periculo, puta, iusto bello, praestituet sibi, in quantum fortis non alium finem nisi fortiter agere actu intentioni, & exteriori: & hoc secundum rectissimam sit rationem, quia fortitudo ipsa actualis est bonum forti, & est finis suae operationis, puta, sustinere, aggredi. Hac enim omnia operatur ut fortiter agat, & huius boni gratia agit fortis, & potes hinc formare rationem. Fortis habet pro fine proprio fortitudinem actualem tantquam sufficientem, & proprium motuum intentionis sita ad hoc ut sustineat, aggredatur, &c. ergo non oportet alium finem proprium quaerere, sicut nec in aliis virtutibus. Et ex his habet triplicem modum fortitudinis actualis. Primus, & perfectissimus in suo genere est, cum quis ex habitu fortitudinis tendit actualiter ad hunc finem, ut fortiter se habeat circa optima, ac maxima pericula: hic enim ad finem proprium fortitudinis se habet eo modo quo se habent fortes. Secundus est minus perfectus, cum quis non ex habitu fortitudinis, quia caret illo, sed ex intentione circa optima ac maxima pericula, ad eundem finem, hoc est for-

ter se habere, actualiter tendit: hic enim dicitur quod non operatur fortiter eo modo quo fortes, ac facilius. Tertius imperfectissimus est, cum quis fortiter se habet, sed propter aliud bonum praestitutum, fortiter se habet: hic enim tamquam per-

libus per prudentiam disponitur actus humani. Sic ergo dicitur quod fortis sicut proximum finem intendit, ut similitudinem sui habitus exprimat in actu: intendit enim agere secundum convenientiam sui habitus. Finis autem remotus est beatitudo, vel Deus.

¶ Et per hoc patet responso ad objectionem. Nam prima ratio procedebat ac si ipsa esset habitus esset finis, non autem similitudo eius in actu, ut dictum est. Alia vero duo procedunt de fine ultimi

secundum habitum est, ipsi enim praestitutus dicitur, & ne distinguendum est de fine proprio connotato dicitur. Secus autem est loqui de fine remoto.

¶ Ad primum ergo argumentum in oppositum, hoc in similitudine dicitur quod ille homo dicitur fortiter dicitur inter operationem, quia alium hunc de ta, sustinere, &c. quod secundum convenientiam rationi opponitur, quorum utrumque imperat rationem, seu actus perfectissimus, seu formam, & connotat eodem virtutum, cum tamen in valde differant per alteram formam, alterum finem, alterum propositum, & maxime priore loquendo debemus dicere, non quod habitus est finis, sed quod fortitudo actualis est habitus naturalis, & praestitutus.

¶ Singillatim autem respondendo dicitur, quod de operatione secundum substantiam, sed agere recte subsisteretur. Fortitudo actualis non est habitus substantiam, alioquin nihil obstat.

¶ Ad secundum negatur maior, loquendo de actu est secundum rectam rationem: oportet enim fortiter agere circa optima pericula, quia habet primum de bonum.

¶ Ad tertium negatur sequela, quia debentur fortitudinis in actu illo, scilicet periculum, non se exerceret in fortitudine vera. Probatur quod additur ibi, quod quia vult quod pericula sit in illo si quis percutitur, vel moritur, &c. tantum, quod homo possit per se ipsum, vel alio modo se occidere, vel percutere, quod connotat actus & rationem.

¶ Ad quartum negatur maior, loquendo de actu enim quod sit finis materia circa quam est finis illius. Probatur autem nihil potest esse actus alio modo finis illius, vel alio modo actus, materiam eius: cum quo sit, quod est finis illius, quod erat probandum: ita quod, ut id de quo est pugna, & carere est quod non est finis, sed non est proprius finis fortitudinis, & habitus.

¶ Ad quintum negatur maior: oportet actus habitus quod leditur proximus potest esse intentionem quantum est finis proximus, sed intentionem actus virtutis circa propriam materiam, & habitus non est respicere operationem, sed intentionem, sed in quantum est ad se, illud operatur, & maximo periculo. Ad id vero quod dicitur auctoritate asserti dicitur, respondetur quod auctoritas. Nam auctor per fortitudinem non operatur, sed fortitudinem actualem, quae est habitus, & est proprium bonum primum intentionis, & proprius finis virtutis, & operatur intentionem, puta, sustinere, aggredi. Et propter intentionem, quod optime per hoc probatur, quod fortis operatur propter fortitudinem actualem, quod fortis operatur propter fortitudinem actualem, quia finis omnis operationis est intentionem. Et propterea optime concludit, quod fortis operatur.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum fortis delectetur in suo actu.

Super Quaestiois centesime vigesima tertie. Articulus quartus.

Idem quaestio. adverte, quod author inquit, quod fortis forter operans... D OCTAVVM sic proceditur. Videtur, qd fortis delectetur in suo actu. Delectatio enim est operatio conaturalis habitus no impedita, vt dicitur, i. 13. Eth. sed operatio fortis pcedit ex habitu, qui agit in modu naturę, ergo fortis habet delectatione i suo actu. ¶ 2 Præc. Ad Galat. 5. super illud, Fructus autē spiritus est charitas, gaudii, & pax, dicitur Ambrosius, qd opera virtutū dicitur fructus, qd opera virtutū dicitur fructus, quæ mentem hominis sancta, & sincera delectatione reficitur: sed fortis agit opera virtutis. ergo habet delectationem in suo actu. ¶ 3 Præc. Debilius vincitur a fortiori: sed fortis plus amat bonum virtutis, quàm proprium corpus, quod periculum mortis exponit. ergo delectatio de bono virtutis euacuat dolorē corporale: & ita delectabiliter omnino operatur.

SED CONTRA est, quod Philof. dicit in 3. Eth. qd fortis i suo actu nihil delectabile videtur habere.

RESPON. Dicendū, qd sicut supra dictū * est, cū de passionibus ageretur, duplex ē delectatio, vna quidem corporalis est sensibilior, & apprehensio sensitiua magis est homini in manifesto, inde est, qd a magnitudine corporalis doloris euanescit delectatio spirituales, quæ est de fine virtutis. ARTICVLVS IX. Vtrum fortitudo maxime consistat in repentinis. AD NONVM sic proceditur. Vt, qd fortitudo non maxime consistat in repentinis. Illud enim videtur esse in repentinis, quod ex inopinato prouenit: sed Tullius * dicit in sua rhetorica, quod fortitudo est cōsiderata periculis susceptio, & laborum perpessio. ergo fortitudo non cōsistit maxime in repentinis. ¶ 2 Præc. Ambrosius dicit * in 1. de Officiis. Fortis uiri est nō diffimulare cū aliquid imminet, sed præterdere, & tanquam de specula quadam mentis obuiare cogitatione prouidare rebus futuris, ne forte dicat postea, ideo in ista, in-cidi, quia nō arbitrabar posse euenire: sed ubi est aliquid repentinum, ibi non potest prouideri in futuro. ergo operatio fortitudinis non est circa repentina. ¶ 3 Præc. Philof. dicit * in 3. Eth. qd fortis est bonæ spei: sed spes expectat aliquid in futurum, quod

Tiburtius cū super carbones incēlos nudis plantis incederet, dixit, qd videbatur sibi super rosēos flores ambulare. Facit tamē virtus fortitudinis, ut ratio non absorbeat a corporalibus doloribus. Tristitia autē animalē superat delectatio virtutis, inquit hō præfert bonū uirtutis corporali uite, & qbuscūq; ad eā pertinentibus. & ideo Philof. * dicit in 3. Ethico. qd a forti non requiritur, ut delectetur quasi delectationem sentiēs, sed sufficit quod non tristetur.

AD PRIMVM ergo dicendū, qd uehementia actus, vel passionis uirtutis potentia impedit aliam potentiam in suo actu: & ideo per dolorem sensus impeditur mens fortis, ne in propria operatione delectationem sentiat.

AD SECVDVM dicendum, qd opera uirtutum sunt delectabilia præcipue propter finem. Possunt autem ex sui natura esse tristitia, & præcipue hoc contingit in fortitudine. Vnde Philof. dicit * in 3. Eth. qd non in omnibus uirtutibus operari delectabiliter existit, præter in quantum finem attingit.

AD TERTIVM dicendum, quod tristitia animalis uincitur in forti a delectatione uirtutis: sed quia dolor corporalis est sensibilior, & apprehensio sensitiua magis est homini in manifesto, inde est, qd a magnitudine corporalis doloris euanescit delectatio spirituales, quæ est de fine uirtutis.

ARTICVLVS IX. Vtrum fortitudo maxime consistat in repentinis.

AD NONVM sic proceditur. Vt, qd fortitudo non maxime consistat in repentinis. Illud enim uidetur esse in repentinis, quod ex inopinato prouenit: sed Tullius * dicit in sua rhetorica, quod fortitudo est cōsiderata periculis susceptio, & laborum perpessio. ergo fortitudo non cōsistit maxime in repentinis.

¶ 2 Præc. Ambrosius dicit * in 1. de Officiis. Fortis uiri est nō diffimulare cū aliquid imminet, sed præterdere, & tanquam de specula quadam mentis obuiare cogitatione prouidare rebus futuris, ne forte dicat postea, ideo in ista, in-cidi, quia nō arbitrabar posse euenire: sed ubi est aliquid repentinum, ibi non potest prouideri in futuro. ergo operatio fortitudinis non est circa repentina.

¶ 3 Præc. Philof. dicit * in 3. Eth. qd fortis est bonæ spei: sed spes expectat aliquid in futurum, quod

quam habuit, absorpta fuit eius ratio. Ac per hoc salium videtur, quod passia fuerit spiritum quous uis rationis impeditur, seu absorbetur per trititiam: sicut econtra in coitu per delectationem absorberet quoque dicit Aristoteles.

Super Quaestiois centesime vigesima tertie. Articulus nonum.

In artic. 9. eiusdem quaestio. dubium occurrit, An fortitudo consistat circa repentina, quantum ad electionem. & est ratio dubii, quia Martinus in quaest. 6. dubio secundo nominatim contra Sanctum Thomam, dicit se tenere partem affirmatiua, alligando uerba, quæ in principio corporis articuli huius author dicit. In operatione fortitudinis duo sunt consideranda, unum quidem quantum ad electionem ipsius: sic fortitudo non est circa repentina. Contra inquit; quique medius probans fortem circa repentina eligere sustinere, & aggregari, ut oportet, & cetera, sed ego nolo implere solum superfluum argumentis, & ideo ista non recito. Iste homo autem nolo intelligere, aut non intellexit S. Tho. cum tamen in promptu esset planus sensus uerborum eius. Dupliciter siquidem intelligi potest, quod non sit electio circa repentina. Primo, qd repentinis occurrentibus non sit electio nisi mendii, & aggregari ut oportet, & cetera. & attribuere hanc negationem forti, est dicere forte nō esse fortem: & est contradicere directe authori in hoc articulo uolenti, qd in repentinis fortis facit ea, quæ sūt uirtutis fortitudinis: & in hoc manifestat se habere fortitudinis habitum firmatum. Præcipuum autem in uirtute moralis est electio. Ex electione igitur in repentinis operatur fortitudo apud auctorem. Nec unquam etiam somniauit

Lib. 3. c. 3. in prin. & libr. 3. c. 7. & 9. tom. 5.

Li. 3. c. 9. non proci. a fine, tom. 5.

Li. 2. de intentione ibi fol. 3. ante finem libri.

Lib. 1. ca. 38. circa medium tom. 1.

Li. 3. c. 3. tom. 5.

Ad argumenta contra secundum dicitur, qd fortis non vitur tristitia vt instrumento ad aggrediendum, nec tristitiam eligit ad hoc sed potius e contra aggreditur, vt fuget tristitiam. Vnde tristitia non se habet ad aggrediendum vt instrumentum: sed vt praexistens malum propulandum, per aggressum. Vnde ad pri-

RESPON. Dicendum, quod de ira, & de ceteris animae passionibus, sicut supra dictum est, aliter sunt locuti Peripatetici, & aliter Stoici. Stoici enim iram, & omnes alias passiones animae ab animo sapientis, siue virtuosus excludebant. Peripatetici vero, quorum princeps fuit Aristoteles, iram, & alias animae passiones attribuebant virtuosus, sed moderatas ratione: & forte quantum ad rem non differabant, sed solum quantum ad modum loquendi. Nam Peripatetici omnes motus appetitus sensitui qualitercumque se habentes, passiones animae nominabant, vt supra dictum est. Et quia appetitus sensituius mouetur per imperium rationis ad hoc, quod cooperetur ad proprium agendum: idcirco ponebant & iram, & alias passiones animae assumendas esse virtuosus, moderatas secundum imperium rationis. Stoici vero uocabant animae passiones immoderatas quosdam affectus appetitus sensitui: unde nominabant eas aegritudines, uel morbos: & ideo penitus eas a virtute separabant. Sic ergo iram moderatam assumit fortis ad suum actum non autem iram immoderatam.

Fortis namque tunc ex intentione eligit & audere, & irasci, & moderationem virtuosque: quoniam vitur utraque passione pro instrumento adiuuante directe ad actum aggrediendi, vt dictum est. Alio modo, ut eligens moderamen tantum passionis, ita quod passionem ipsam habet tanquam ex necessitate naturae conurgentem, & non quod propter actum illum vile esset eligere ipsam. Moderamen tamen conurgentis passionis oportet eligere, ne impedimentum praestet actui exercendo, vt patet cum fortis ad sustinendum actum moderatur timorem. Praesentibus namque periculis maximis, quae tunc oportet sustinere, non excitat fortis ex electione in seipso timorem, quoniam timor ex sua propria ratione est natus abstrahere a sustinendo, & causare diuersionem a sustinendo, ad cuius oppositum tendit fortis: sed quia timor ex necessitate naturae imminetibus talibus confurgit, fortis ex electione moderatur timorem, cohibendo illum ne impediat sustinendum actum.

His praemissis dicitur ad primam objectionem, negando sequela: quia licet fortitudo non assumat timorem ad alterum istorum duorum actuum, qui sunt principales, assumit tamen illum ad actum cunctandi, cum scilicet fortis eligat morari ad tempus propter hostes superiorum virum, & cur de Fabio Maximo legitur contra Annibalem. Expedit siquidem ad cunctandum, timorem incurere suis & sibi, quoniam ad hoc timor directe seruire videtur. Et similiter ad fugiendum, seu expectandum quando oportet, qui videtur secundarii actus fortitudinis, & eligere timorem, & cum moderatum confert, vt patet.

Ad secundum dicendum, quod ad sustinendum oportet tenere corpus ne diuertat: sed hoc nec est proprium opus audaciae, nec est immediatus effectus audaciae, sed mediante inuasione: ita quod audacia directe inuadit mala, & mediante illa tenet corpus in malis quae inuadit: sed quia ad actum sustinendum ut sic, ut distinguitur contra actum aggrediendi, non exigitur inuasio ideo nec eligitur ad sustinendum. Sed fortitudo ad actum sustinendum moderamen virtuosque passionis eligit, principaliter quidem timoris, &

Ad quartum dicitur, quod argumentum soluit seipsum: quod

nam ex hoc ipso quod concupiscentia adiuuat, quia excitat iram, sequitur quod per accidens adiuuat, scilicet per iram.

Ad quintum patet solutio ex responsione ad secundum.

Ad sextum negatur sequela. Ex hoc namque quod tristitia, & concupiscentia incitant, non sequitur, ergo per se ministrant fortitudini ad aggrediendum, quod esse probandum.

In eodem 10. artic. in eadem responsione ad tertium, dubium occurrit circa illud. Quia hunc actum, scilicet sustinere, sola ratio per se facit: quia si sic est: sequeretur quod fortitudo numquam esset circa timorem vtendo illo ad suum actum: quoniam ad actum aggrediendi uti non timore, sed audacia: & ad actum sustinendi nec vitur timore, nec audacia secundum hanc literam: ergo numquam assumit timorem ad actum sustinendum. Praeterea ad sustinendum oportet hominem tenere corpus ne fugiat: hoc autem animositatem quandam, quam audacia sonat, importat. Non igitur sola ratio, sed mediante audacia sustinendi actum fortitudo facit.

Ad huius evidentiam sciendum est, quod fortitudo dupliciter se habet ad passiones. Primo, vt eligens ipsam passionem, & moderamen eiusdem: sicut cum assumit audaciam, & iram ad aggrediendum actum.

Ad tertium dicendum, quod quia fortitudo, sicut dictum est, habet duos actus, scilicet sustinere, & aggredi, non assumit iram ad actum sustinendi: quia hunc actum sola ratio per se facit, sed ad actum aggrediendi, ad quem magis assumit iram quam alias passiones: quia ad iram pertinet insilire in rem contristantem, & sic directe cooperatur fortitudini in aggrediendo. Tristitia autem secundum propriam rationem succumbit nocuo: sed per accidens coadiuuat ad aggrediendum, vel in quantum tristitia est

Arti. 6. huius quaest.

Ad primam dicitur, quod exempla nulla apparent nisi ad hoc, quod concupiscentia se habet ad aggressum vt adiuuanda. Quisio autem est de passione, directe adiuuante instrumentaliter ipsum aggressum.

Ad secundum dicitur, quod aliud est loqui de supposito, quod est agens principale habens multa instrumenta, & aliud de uno instrumento, puta, concupiscentia. Nam si persona vult efficaciter aliquid, vult etiam fugare impedimenta. Sed si vna passio tendit in aliquid, non propterea sequitur quod sit ipsa ablativa omnium impedimentorum, ut patet in exemplo de vna arte pluribus instrumentis ad vnum totalem, & perfectum effectum perueniente, dum alio aufert vnum impedimentum, & alio aliud, & alio disponit alio perficit. Et in natura nostra, quia appetitus concupiscentibus non potest auertere sua impedimenta, datus est appetitus rationalis, tanquam propugnatrix concupiscentibus.

Ad tertium negatur sequela, scilicet, Ex concupiscentia sunt pugnationes, ergo ipsa est directe instrumentum aggrediendi: quoniam ut iam patet, aliunde potest provenire esse pugnationem.

Ad quartum dicitur, quod argumentum soluit seipsum: quod

Secunda Secunda S. Tho. PP ne abdu-

ne abducatur a sustinendo. Secundario autem audacia, ne forte praesumat invadere. Et sic fortitudo neutra passione vitur ut instrumentum ad actum sustinendum tollit utriusque impedimentum, quod provenire possit interiori electioni, & exteriori executioni in sustinendo. Et hinc apparet primo, quam optime dixerit author, quod fortitudo est virtus inquam tollit impedimenta, tum quia hoc verum est univrsaliter, scilicet respectu omnis actus fortitudinis quia ad omnem fortitudinis actum oportet fortitudinem concurrere ut tollentem impedimenta: tum quia hoc est verum respectu principalis actus, non solum interioris, qui est electio, sed exterioris.

1. 2. q. 6. 47. 17. 1. & 3.

lib. 3. ca. 8. a medio, 10. 5.

Infra q. 141. m. 7. Et 1. 2. q. 61. arti. 2. & 3. & q. 66. arti. 2. & 4. cor. Et 3. dist. 33. q. 2. art. 1. q. 3. & 4. Et ult. q. 1. arti. 12. ad 2. & 26. & q. 5. arti. 2.

causa ira, ut supra dictum est vel in quantum aliquis exponit se periculo, ut tristitiam fugiat. Similiter & concupiscentia secundum propriam rationem tendit in bonum delectabile, cui per se repugnat aggressio periculorum. Sed per accidens quandoque coadiuvatur ad aggrediendum, in quantum scilicet aliquis vult potius in periculo se idere, quam delectabili carere. Et ideo Philosophus dicit in 3. Ethicorum, quod inter fortitudines quae sunt ex passione naturalissima esse videtur, quae est per iram, & accipiens electionem, & cuius gratia scilicet debitum finem, fortitudo fuit.

ARTICULVS XI.

Utrum fortitudo sit virtus cardinalis.

AD VNDECIMUM sic proceditur. Videtur quod fortitudo non sit virtus cardinalis. Ira enim

Super Questionis 163. Articulum undecimum.

In art. 1. eiusdem questionis, dubia quatuor occurrunt ex eodem Martino, supra quatuor hic dicta impugnata ab eo in quaest. 2. Primum est contra illud, Virtutes cardinales dicuntur, quae seipso sibi vendicant id quod eorum pertinet ad virtutes. Contra hoc arguit dupliciter. Primo, quia sequeretur, quod essent tantum tres virtutes cardinales. Probatur sequela, quia tria sunt quae pertinent communitur ad virtutes, ut patet ex 3. Ethicorum, scilicet scientia eligens, & propter finem, & firmiter ac immobiliter. Secundo, Haec tria sunt communia omnibus virtutibus, quod non magis insunt uni quam alteri, nisi forte una virtus sit magis intensa quam altera. Ergo nulla virtus videtur cardinalis ex hoc, quod precipue sibi vendicet conditionem communem virtutum. Antecedens patet, quia omnis virtus moralis habet haec omnia.

Secundum est contra illud, Fortitudo ideo est cardinalis, quia laudem firmitatis potissime sibi vendicat. Contra hoc arguit dupliciter. Primo, Omnis virtus secundum gradum heroicum habet firmitatem aequaliter laudabilem, ergo fortitudo non est virtus cardinalis, quia aequale laudabilem sibi vendicat firmitatem. Antecedens probatur, Omnis virtus secundum gradum heroicum habet actum imperatum mortis subeunde potius, quam defendenda virtutis: haec autem firmitate nulla est maior, aut laudabilior, ergo. Secundo, Cum huiusmodi firmitate fiat quod vita humana non voluatur circa talem virtutem tamquam circa cardinalem, ergo non est ex huiusmodi firmitate cardinalis.

Tertium est contra conclusionem principalem, scilicet, Fortitudo proprie dicta, quae scilicet est distincta virtus a magnanimitate, de qua tractat Aristoteles 3. Ethicorum, est virtus cardinalis. Contra hoc arguitur quadrupliciter. Primo, argumento quod in hoc articulo facit author tertio loco, scilicet, Virtus cardinalis est circa ea, in quibus versatur vita humana: sed pericula bellica funeraria, ergo. Secundum non est verisimile quod viri sancti & perfecti, in morali honestate careant aliquo vno toto genere virtutum cardinalium: sed innumerabiles caruerunt fortitudine proprie accepta tam actu interiori quam exteriori, cum multi nec verbes in colere, nec res publicas administrarent, ergo. Tertio, Humilitas est unum de maximis fundamentis, & unus de cardinalibus moralis honestatis, ergo vel est virtus cardinalis, vel pars eius: sed non est cardinalis, ergo pars eius. Sed non est pars nisi magnanimitatis, ergo fortitudo, ut communiter significat fortitudinem proprie, & magnanimitatem, est virtus cardinalis: sicut iustitia ut communis

est communitate & distribuitate. Quoniam virtutem in quatuor cardinales dicitur fortitudinem indifferenter loquuntur, ergo sed communiter sumpta, est virtus cardinalis, ex Ambrosio, Grego, Seneca, & Tullio.

ut dictum est, maximam affinitatem habet ad fortitudinem: sed ira non ponitur passio principalis, nec audacia quae ad fortitudinem pertinet, ergo nec fortitudo debet poni virtus cardinalis.

Prater Virtus ordinatur ad bonum, sed magis ad malum, scilicet ad sustinendum periculum & labores, ut Tullius dicit, ergo fortitudo non est virtus cardinalis.

Prater Virtus Cardinalis est circa ea, in quibus precipue versatur vita humana, sicut ostium in cardine vertitur: sed fortitudo est circa pericula mortis, quae raro occurrunt in vita humana, ergo fortitudo non debet poni virtus cardinalis, sive principalis.

Sed contra est, quod Gregorius 22. Moralium & Ambrosius super Luceam, & Augustinus in libro de moribus Ecclesiae, numerant fortitudinem inter quatuor virtutes cardinales, sive principales.

tam sic de eis loquuntur ambrosius philosophi multi, et propterea quicquid est virtutis, & quicquid moderaminis, temperantiam, & quicquid dicitur, prudentiam, alio modo dicitur, quae circa illas virtutes sunt virtutes, & principaliter conditio illa habet fortitudinem, & principaliter conditio illa habet fortitudinem, ut in modum ponat in delectationibus, & in scilicet est persisteret, & in quibus precipue versatur vita humana, sicut ostium in cardine vertitur: sed fortitudo est circa pericula mortis, quae raro occurrunt in vita humana, ergo fortitudo non debet poni virtus cardinalis, sive principalis.

Prater Virtus ordinatur ad bonum, sed magis ad malum, scilicet ad sustinendum periculum & labores, ut Tullius dicit, ergo fortitudo non est virtus cardinalis.

Prater Virtus Cardinalis est circa ea, in quibus precipue versatur vita humana, sicut ostium in cardine vertitur: sed fortitudo est circa pericula mortis, quae raro occurrunt in vita humana, ergo fortitudo non debet poni virtus cardinalis, sive principalis.

Sed contra est, quod Gregorius 22. Moralium & Ambrosius super Luceam, & Augustinus in libro de moribus Ecclesiae, numerant fortitudinem inter quatuor virtutes cardinales, sive principales.

Ad primum obiectum contra secundum, negatur maior: quia virtus quantumcumque in gradu heroico non excedit propriam materiam, sed intra propriae materiae limites heroica est. Pericula autem optima mortis non sunt omnis virtutis materia, sed solum fortitudinis, ut patet ex distinctione virtutum penes suas proprias materias.

RESPON. Dicendum, quod sicut supra dictum est, virtutes cardinales, siue principales, dicuntur, quae praecipue sibi vendicant id, quod pertinet communiter ad virtutes. Inter alias autem communis virtutis conditiones vna ponitur, firmiter operari, ut patet in secundo * Ethic. Laudem autem firmitatis potissime sibi vendicat fortitudo. Tanto enim magis laudatur qui firmiter stat, quanto habet grauius impellens ad cadendum, vel ad retrocedendum. Impellit autem hominem ad discedendum ab eo, quod est secundum rationem, & bonum delectans, & malum affligens: sed grauius impellit dolor corporis, quam voluptas. Dicit enim August. * in li 83. quaeft. Nemo est qui non magis fugiat dolorem, quam afficeret voluptatem. Namque videmus, & immansissimas bestias a maximis voluptatibus exterreri dolorum metu. Et inter dolores animi, & pericula maxime timetur ea, quae ducunt ad mortem, contra quae firmiter stat fortis. vnde fortitudo est virtus cardinalis.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod audacia, & ita non cooperantur fortitudini ad actum eius, qui est sustinere, in quo praecipue commendatur firmitas eius. Per hunc enim actum fortis cohibet timorem, qui est passio principalis, ut supra dictum est.

AD SECUNDUM dicendum, quod virtus ordinatur ad bonum rationis, quod conservari oportet contra impulsus malorum. Fortitudo autem ordinatur ad mala corporalia sicut ad contraria, quibus resistit: ad bonum autem rationis sicut ad finem, quem intendit conservare.

AD TERTIUM dicendum, quod quamuis pericula mortis raro imminant, tamen occasiones illorum periculorum frequenter occurrunt, dum scilicet homini ad tunc salum dicitur: quia homo tenetur subire periculum mortis propter alias virtutes, puta, temperantiam, fidem &c. aut de iustitia legali, & tunc etiam salum est: quia homo licite subit mortis periculum, non propter commune bonum, sed propter proprium bonum tantummodo, ut si homo impugnetur de ipsa virtute fortitudinis in seipso, & non sit pars alicuius rei, sed solitarius, talis fortiter agat sustinendo solum propter proprium bonum proprii habitus, & non propter iustitiam quamcumque seruandam, nisi iustitia metaphorice sumatur, quod est a proposito alienum.

AD PRIMUM horum dicitur, quod hic non est sermo de fine fortitudinis ex vi actus, sed de fine eiusdem ex parte materiae: ita quod ly. propter iustitiam, denotat finem ex parte materiae: Secunda Secunda S. Tho. PP a quo.

AD PRIMUM obiectum contra secundum, negatur maior: quia virtus quantumcumque in gradu heroico non excedit propriam materiam, sed intra propriae materiae limites heroica est. Pericula autem optima mortis non sunt omnis virtutis materia, sed solum fortitudinis, ut patet ex distinctione virtutum penes suas proprias materias.

RESPON. Dicendum, quod sicut supra dictum est, virtutes cardinales, siue principales, dicuntur, quae praecipue sibi vendicant id, quod pertinet communiter ad virtutes. Inter alias autem communis virtutis conditiones vna ponitur, firmiter operari, ut patet in secundo * Ethic. Laudem autem firmitatis potissime sibi vendicat fortitudo. Tanto enim magis laudatur qui firmiter stat, quanto habet grauius impellens ad cadendum, vel ad retrocedendum. Impellit autem hominem ad discedendum ab eo, quod est secundum rationem, & bonum delectans, & malum affligens: sed grauius impellit dolor corporis, quam voluptas. Dicit enim August. * in li 83. quaeft. Nemo est qui non magis fugiat dolorem, quam afficeret voluptatem. Namque videmus, & immansissimas bestias a maximis voluptatibus exterreri dolorum metu. Et inter dolores animi, & pericula maxime timetur ea, quae ducunt ad mortem, contra quae firmiter stat fortis. vnde fortitudo est virtus cardinalis.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod audacia, & ita non cooperantur fortitudini ad actum eius, qui est sustinere, in quo praecipue commendatur firmitas eius. Per hunc enim actum fortis cohibet timorem, qui est passio principalis, ut supra dictum est.

AD SECUNDUM dicendum, quod virtus ordinatur ad bonum rationis, quod conservari oportet contra impulsus malorum. Fortitudo autem ordinatur ad mala corporalia sicut ad contraria, quibus resistit: ad bonum autem rationis sicut ad finem, quem intendit conservare.

AD TERTIUM dicendum, quod quamuis pericula mortis raro imminant, tamen occasiones illorum periculorum frequenter occurrunt, dum scilicet homini ad tunc salum dicitur: quia homo tenetur subire periculum mortis propter alias virtutes, puta, temperantiam, fidem &c. aut de iustitia legali, & tunc etiam salum est: quia homo licite subit mortis periculum, non propter commune bonum, sed propter proprium bonum tantummodo, ut si homo impugnetur de ipsa virtute fortitudinis in seipso, & non sit pars alicuius rei, sed solitarius, talis fortiter agat sustinendo solum propter proprium bonum proprii habitus, & non propter iustitiam quamcumque seruandam, nisi iustitia metaphorice sumatur, quod est a proposito alienum.

AD PRIMUM horum dicitur, quod hic non est sermo de fine fortitudinis ex vi actus, sed de fine eiusdem ex parte materiae: ita quod ly. propter iustitiam, denotat finem ex parte materiae: Secunda Secunda S. Tho. PP a quo.

A temperantiam impugnantem, non spectat ad fortitudinem. Superius namque ostendimus ex doctrina Arist. non requiri ad fortitudinem contrapugnationem exteriorum virtutum: ac per hoc sufficere ad pericula mortis, circa quae est fortitudo, quod sint in bello vel communi, vel particulari, ut declaratum fuit.

¶ Super Quaestiones 123. Art. duodecimo.

¶ In art. 1. eiusdem quaest. dubium occurrit circa calcem corporis, scilicet. Et post has ceterae virtutes. Et est dubium ad hominem, quia ipsemet auctor inferius tractando de humilitate, praeponebat ipsam fortitudini, & temperantiae. Quomodo ergo cardinales excedunt ceteras, si humilitas excedit duas harum? Ad hoc dubium dicitur, quod nunc non est sermo de ceteris virtutibus absolute, sed de his quae sunt circa aliquam particularem materiam: humilitas autem circa omnia bene disponere videtur. Sed quia dicitur re haec supponit tractatum humilitatis, ideo illo vique referuntur hoc dubium notandum, ubi excellentiam virtutum apud auctorem ex omnibus suis dicitis gradua re sine discordia conabimur, iam cunctis virtutibus excellentibus discussis.

¶ In eodem artic. 12. dubium etiam ad hominem, & veritatem occurrit ex responsione ad tertium. Nam ibidem dicitur quod homo pericula sua periculis mortis non exponit, nisi propter iustitiam conservandam. Hoc enim aduersatur supradictis, scilicet fortis agit pro bono proprio habitus, ut proximum & proprium finem. Et per hoc non est verum quod agit solum propter iustitiam conservandam.

¶ Praeterea. Cum hic dicitur, Nisi propter iustitiam conservandam, aut est sermo de iustitia particulari, & tunc salum dicitur: quia homo tenetur subire periculum mortis propter alias virtutes, puta, temperantiam, fidem &c. aut de iustitia legali, & tunc etiam salum est: quia homo licite subit mortis periculum, non propter commune bonum, sed propter proprium bonum tantummodo, ut si homo impugnetur de ipsa virtute fortitudinis in seipso, & non sit pars alicuius rei, sed solitarius, talis fortiter agat sustinendo solum propter proprium bonum proprii habitus, & non propter iustitiam quamcumque seruandam, nisi iustitia metaphorice sumatur, quod est a proposito alienum.

¶ Ad primum horum dicitur, quod hic non est sermo de fine fortitudinis ex vi actus, sed de fine eiusdem ex parte materiae: ita quod ly. propter iustitiam, denotat finem ex parte materiae: Secunda Secunda S. Tho. PP a quo.

¶ Praeterea. Virtus est circa difficile, & bonum: sed fortitudo est circa difficillima, ergo est maxima virtutum.

¶ Praeterea. Dignior est persona hominis quam res eius: sed fortitudo est circa personam hominis, quam aliquis periculo mortis exponit propter bonum virtutis: iustitia autem & aliae virtutes morales sunt circa alias res exteriores, ergo fortitudo est praecipua inter omnes virtutes morales.

¶ Sed contra est, quod Tullius dicit in primo de offic. In iustitia virtutis splendor est maximus, ex qua viri boni nominantur.

¶ Praeterea. Philosophus dicit in 1. Rhet. Necessesse est maximas esse virtutes, quae maxime aliis utiles sunt: sed liberalitas videtur magis utilis quam fortitudo, ergo est maior virtus.

RESPON. Dicendum, quod sicut August. dicit in 6. de Trin. in his, quae non mole magna sunt, idem est esse maius, quod melius. Vnde ratio aliqua virtus maior est, quanto melior est. Bonum autem rationis est hominis bonum, secundum Dionys. 4. cap. * de diuin. nomin. Hoc autem bonum essentialiter quidem habet prudentia, quae est perfectio rationis. Iustitia autem est huius boni factiva, in quantum scilicet ad ipsam pertinet ordinare

tunc salum dicitur: quia homo tenetur subire periculum mortis propter alias virtutes, puta, temperantiam, fidem &c. aut de iustitia legali, & tunc etiam salum est: quia homo licite subit mortis periculum, non propter commune bonum, sed propter proprium bonum tantummodo, ut si homo impugnetur de ipsa virtute fortitudinis in seipso, & non sit pars alicuius rei, sed solitarius, talis fortiter agat sustinendo solum propter proprium bonum proprii habitus, & non propter iustitiam quamcumque seruandam, nisi iustitia metaphorice sumatur, quod est a proposito alienum.

¶ Ad primum horum dicitur, quod hic non est sermo de fine fortitudinis ex vi actus, sed de fine eiusdem ex parte materiae: ita quod ly. propter iustitiam, denotat finem ex parte materiae: Secunda Secunda S. Tho. PP a quo.

lib. 1. ca. 55. in principio, & cap. 23. tom. 1.

lib. 7. cap. de iustitia circa principium lib. 1. ca. 9. 2. etiam a principio, tom. 6. li. 6. ca. 8. par. ante nendum, to. 3.

cap. 4. par. 4. non remouet a fine.

quoniam nisi pericula mortis sint propter iustitiam bonam, fortis non se exponit illis. Hoc autem non contradicere in praedictis, scilicet quod fortis operatur propter bonum proprium actus, ut proximum finem actus & habitus, patet. Et quod ista sic intencio litera, nisi mutatur ex eo, quod subditur, Et ideo laus fortitudinis dependet quodammodo ex iustitia. Dicens, quodammodo, insinuat quod secundum aliquid dependet, scilicet secundum materiam.

Ad secundum dicitur, quod hic proculdubio est sermo de iustitia communi, ut claudit in se legalem, seu de ipsa legali: & quod semper pericula, circa quod veritatis fortis, sunt bona propter iustitiam legalem: quia homo est naturaliter animal politicum, ac per hoc pars communis alicuius boni, ac per hoc omne bonum reddens pericula bona, ut circa ea fortis vertitur, ordinatur ad bonum commune ut pars ad totum, & sic spectat ad iustitiam legalem bonificare pericula mortis, circa quae est fortitudo. Ad id autem quod de solitario homine obicitur, potest multipliciter dici. Primo, quod sermo praesens est de virtutibus istis pollicite sumptis. Secundo, quod sermo moralis sufficit, quod verificetur secundum id quod est in pluribus. Constat autem quod ut in pluribus, homines non solitarii, sed politici sunt. Tertio, quod etiam in casu fortis solitarii pericula mortis sunt bona propter iustitiam legalem, et si non actu, tamen aptitudine: quia bonum proprium illius virtutis, quod impugnat in solitario per mortis intencione, est non actu ordinatur ad commune bonum, est tamen ordinabile ad illud & sic spectat ad iustitiam legalem.

lib. 1. de offic. capit. 25. in principio, to. 1.

lib. 1. ca. 35. ante medium tom. 1.

lib. 1. cap. 9. non multa a principio tom. 6.

tionis ponere in omnibus rebus humanis. Aliae autem virtutes sunt conservatiuae huius boni, in quantum scilicet moderantur passiones, ne abducant hominem a bono rationis. Et in ordine harum fortitudo tenet locum praecipuum, quia timor periculorum mortis maxime est efficacis ad hoc, quod hominem faciat recedere a bono rationis, est quae ordinatur temperantia, quia etiam delectationes tactus maxime inter caetera impediunt bonum rationis. Id autem quod essentialiter dicitur, potius est eo, quod dicitur effectiue: & hoc est potius est eo, quod dicitur conservatiue secundum remotionem impediendi. Unde inter virtutes cardinales est prior prudentia, secunda iustitia, tertia fortitudo, quarta temperantia, & post has caeterae virtutes.

Ad primum ergo dicendum, quod Ambrosius fortitudinem aliis virtutibus praefert secundum quandam generalem utilitatem, prout scilicet, & in rebus bellicis, & in rebus civilibus, siue domesticis utilis est. Unde ipse ibidem praemittit. Nunc de fortitudine tractemus: quae velut excellior caeteris dicitur in rebus bellicis, & domesticis.

Ad secundum dicendum, quod ratio virtutis magis consistit in bono quam in difficili. Unde magis est mensuranda magnitudo virtutis secundum rationem boni, quam secundum rationem difficultis.

Ad tertium dicendum, quod homo non exponit personam suam mortis periculis, nisi propter iustitiam conservandam: & ideo laus fortitudinis dependet quodammodo ex iustitia. Unde Ambrosius dicit in 1. de offic. quod fortitudo sine iustitia, iniquitatis est materia. Quo enim validior est, eo promptior, ut inferiorem opprimat.

Quartum concedimus.

Ad quintum dicendum, quod liberalitas utilis est in quibusdam particularibus beneficiis: sed fortitudo habet utilitatem generalem ad conservandum totum iustitiae ordinem. Et ideo Philosophus dicit in 1. Rhet. quod iusti, & fortes maxime amantur, quia utiles sunt in bello, & in pace.

QVAESTIO CXXIII.

De Martyrio, in quinque articulos divisum.

IN DE considerandum est de martyrio. Et circa hoc quaruntur quinque.

Primò, Vtrum martyrium sit actus virtutis. Secundo, Cuius virtutis sit actus. Tertio, De perfectione huius actus. Quarto, De poena martyrii. Quinto, De causa.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum martyrium sit actus virtutis.

Ad primum sic proceditur. Videtur, quod martyrium non sit actus virtutis. Omnis enim actus virtutis est voluntarius: sed martyrium quandoque non est voluntarium, ut patet de innocentiis pro Christo occisis, de quibus dicit Hilarius super Mattheum quod in aeternitatis professione per martyrii gloriam efferebantur, ergo martyrium non est actus virtutis. Praeterea, Nullum illicitum est actus virtutis: sed occidere seipsum est illicitum, ut supra habetur. Ergo quod tamen, martyrium committitur, dicit enim Augustinus in primo de civitate Dei, quod quadam sancta minima tempore perfectionis, ut insectatores sine pudicitiae demerent, se in fluvium deiecerunt, quomodo defunctae sunt, eandemque martyria in catholica Ecclesia veneratione celebrantur, quae quantantur, non ergo martyrium est actus virtutis. Praeterea, Laudabile est, quod aliquis sponte se offerat ad eundem actum virtutis: sed non est laudabile quod aliquis martyrio se ingerat, sed magis videtur esse praetermissum, & penitentissimum, non ergo martyrium est actus virtutis.

Sed contra est, quod praeter beatitudinis non debet nisi actus virtutis: debetur autem martyrium secundum illud Matthei 5. Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum erunt regnum caelorum, ergo martyrium est actus virtutis.

Respondeo dicendum, quod sic dicitur, quod est ad virtutem pertinentem, quod aliquis in bono rationis collocatur. Consistit autem bonum rationis in veritate, sicut in proprio obiecto, & in iustitia, sicut in proprio actu, sicut ex supra dictis patet. Pertinet autem ad rationem maxime martyrii, ut aliquis firmiter steterit, & iustitia contra persecutionem impetus. Unde manifestum est, quod martyrium est actus virtutis.

Ad primum ergo dicendum, quod quidam dixerunt, quod innocentes

Partial text from the adjacent page, including words like 'Primò', 'Secundo', 'Tertio', 'Quarto', 'Quinto', 'ARTICVLVS PRIMVS', 'Vtrum martyrium sit actus virtutis', 'Ad primum sic proceditur', 'Videtur', 'non sit actus virtutis', 'Omnis enim actus virtutis est voluntarius', 'sed martyrium quandoque non est voluntarium', 'ut patet de innocentiis pro Christo occisis', 'de quibus dicit Hilarius super Mattheum quod in aeternitatis professione per martyrii gloriam efferebantur', 'ergo martyrium non est actus virtutis', 'Praeterea, Nullum illicitum est actus virtutis', 'sed occidere seipsum est illicitum', 'ut supra habetur', 'ergo quod tamen, martyrium committitur', 'dicit enim Augustinus in primo de civitate Dei, quod quadam sancta minima tempore perfectionis, ut insectatores sine pudicitiae demerent, se in fluvium deiecerunt, quomodo defunctae sunt, eandemque martyria in catholica Ecclesia veneratione celebrantur, quae quantantur, non ergo martyrium est actus virtutis', 'Praeterea, Laudabile est, quod aliquis sponte se offerat ad eundem actum virtutis: sed non est laudabile quod aliquis martyrio se ingerat, sed magis videtur esse praetermissum, & penitentissimum, non ergo martyrium est actus virtutis', 'Sed contra est, quod praeter beatitudinis non debet nisi actus virtutis: debetur autem martyrium secundum illud Matthei 5. Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum erunt regnum caelorum, ergo martyrium est actus virtutis', 'Respondeo dicendum, quod sic dicitur, quod est ad virtutem pertinentem, quod aliquis in bono rationis collocatur. Consistit autem bonum rationis in veritate, sicut in proprio obiecto, & in iustitia, sicut in proprio actu, sicut ex supra dictis patet. Pertinet autem ad rationem maxime martyrii, ut aliquis firmiter steterit, & iustitia contra persecutionem impetus. Unde manifestum est, quod martyrium est actus virtutis', 'Ad primum ergo dicendum, quod quidam dixerunt, quod innocentes